

МОВА ПРО МОВУ

«ВПЕРШЕ СТУРБОВАНІСТЬ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ВХОДИТЬ У ЯКЕСЬ НОРМАЛЬНЕ РОБОЧЕ РУСЛО...»

Президент України Віктор Янукович зустрівся з представниками наукової та творчої інтелігенції для обговорення ухваленого Верховною Радою Закону «Про засади державної мовної політики», який нині перебуває на підписі у Глави держави, та заходів щодо підтримки української мови.

На зустрічі з Головою держави були присутні Президент України (1991-1994) Леонід Кравчук, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член Громадської гуманітарної ради Леонід Губерський, письменник, голова Товариства зв'язків з українцями за межами України «Україна — Світ», член Громадської гуманітарної ради Іван Драч, професор кафедри архітектурного проектування Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, член Громадської гуманітарної ради Лариса Скорик, генеральний директор — художній керівник Національного заслуженого академічного українського народного хору ім. Г. Верьовки Анатолій Авдієвський, письменниця Марія Влад, директор Інституту української мови НАН України Павло Грищенко, поет-пісняр, народний артист України Андрій Демиденко, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Микола Жулинський, директор Національного науково-дослідного інституту українознавства та всевітньої історії Петро Кононенко, голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка Павло Мовчан, ректор Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка Ігор Пилатюк, мистецтвознавець, голова асоціації реставраторів Львівщини Лариса Разінкова, генеральний директор Національного музею Тараса Шевченка Дмитро Стус.

Віктор Янукович назвав зустріч своєчасною, оскільки, на його думку, мовне питання є дуже чутливим для нашого суспільства, адже українська мова наділена особливим політико-правовим статусом, який піднесено до рівня конституційної норми. «Питання, з приводу якого ми зібralися, дуже чутливе для всього українського народу... Я думаю, що воно хвилею сьогодні і суспільство, і, переконаний, кожного з нас», — сказав він на початку зустрічі, яка відбулася у Криму.

(Закінчення на 2-й стор.)

ЄВАНГЕЛІЄ ВІД ГОЛОДУЮЧИХ

Микола Голоско

Леонід Бровченко

Отець Георгій і художник Олександр Мельник

Простуючи проти мовного законопроекту Колесніченка-Ківалова, кілька чоловіків досі продовжують голодування в Києві. Кожен голодуючий — особистість, окремий мікросвіт, і у кожного своя точка зору на політику. Проте об'єднує цих людей прагнення врятувати державну мову від знищення. Перебуваючи в Києві, я відчув своїм обов'язком поспілкуватися з хлопцями, підтримати їх.

Звичайно, цікаво знати мотиви голодування кожного патріота, адже це справді нелегкий і відповідальний крок... Так ось, кожен із них розуміє, що так звана «двомовність» в Україні призведе до знищення мови корінного народу, як це відбувається в Білорусі. Надто сильним і агресивним є тиск північного сусіда, надто ослабленими є наші мови. А ще надто відточеним і філігранним є мистецтво брехні творців «русского мира». Не встиг я і двох годин провести біля Українського дому, як до нас підійшла киянка і запитала: «Это правда, что львовяне теперь пугают русскоязычных: мол, у кого язык москальский, то будем отрезать?» Як не просто відповісти на такі запитання спокійно. Але ж треба саме спокійно... Доводжу до відома пані, що у Львові не лише ніхто не ріже язиків нещасним москалям, але й не дуже комплексують останні. І не дуже відволікаються від своїх повсякденних справ. Адже почуватися цілковито захищеними, а мова Пушкіна у Львові, хоч і не домінує, але чується практично на кожному кроці. Висока мовна свідомість росіян у мене викликає захоплення, але й толерантність львів'ян варта того, щоб про неї знала вся Європа. Москва про це

знати принципово не захоче, бо їй вигідніше завойовувати культурний простір сусіда, спираючись на випробувані і перевірені міфи. Не хоче знати правди Москва — це ще півбіди. Гірше, коли Севастополь із Сімферополем її не знають. Нещодавно приятель надіслав кілька кримських газет. В одній із них я прочитав про сімферопольський мітинг прихильників нового мовного закону. Член президії Верховної Ради Криму Рустам Теміргалієв тоді сказав: «Да, мы уважаем українську мову, но мы требуем уважать и наше право говорить на родном русском языке. Я убежден, наши дети, крымчане, будут говорить на русском языке. Да — русскому языку!»

Та хто ж проти, дорогенькі? Але чому українці Криму автоматично повинні позбавлятися такого права? Чому ви вперто не хочете реальної двомовності? Адже якби українці Севастополя були наділені тими ж правами, що й росіяни Львова, то мовного розколу практично не існувало б! Наскільки здоровою була б ситуація в Україні, якби у Харкові, Луганську, Маріуполі, Бердянську, Севастополі і Керчі українською на вулицях розмовляло хоча б 25% населення! Приблизно стільки ж розмовляє російською в «ультранационалістичному» Львові. І ніхто з росіян в ньому не асимілюється, як і ніхто з українців не вимагає їхньої депортації. Севастопольці готові до такої «дзеркальної» двомовності? Якщо так, то в ім'я компромісу можна буде знову ввести вивчення російської мови в школах Західної України. Про це мені говорили деякі голодуючі і ті, хто підходив зі словами підтримки. (Продовження на 4-й стор.)

ЗАСНОВНИКИ:
Міністерство культури і туризму України,
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка,
трудоий колектив підприємства «Об'єднана редакція газети «Кримська світлиця»

За вагомий внесок у справу українського національного відродження, розбудову та зміцнення Української держави редакція газети "Кримська світлиця" нагороджена медаллю Всеукраїнського товариства "Просвіта"
"БУДІВНИЧИЙ УКРАЇНИ"

Головний редактор
Віктор КАЧУЛА

Газета зареєстрована Міністерством юстиції України
Ресстраційне свідоцтво КВ № 12042-913ПР від 30.11.2006 р.
Індекс: 90269

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори.
Рукописи не рецензуються і не повертаються. Листування з читачами - на сторінках газети.
Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову.

ТЕЛЕФОНИ:
головного редактора - (0652) 51-13-24
відділів - 51-13-25

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
95006, м. Сімферополь, вул. Гагаріна, 5,
2-й пов., к. 13 - 14
e-mail: kr_svit@meta.ua
http://svitlytsia.crimea.ua
Друкарня: ТОВ «ВПК «Експрес-Поліграф» вул. Фрунзе, 47-6 м. Київ, 04080

ВИДАВЕЦЬ -
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»
Генеральний директор
Олеся БІЛАШ
03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1,
тел./факс (044) 498-23-63
Р/р 37128003000584 в УДКСУ у м. Києві МФО 820019
код ЄДРПОУ 16482679
E-mail: vidavnictvo@gmail.com

«ВПЕРШЕ СТУРБОВАНІСТЬ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ВХОДИТЬ У ЯКЕСЬ НОРМАЛЬНЕ РОБОЧЕ РУСЛО...»

(Закінчення. Поч. на 1-й стор.)

Президент зазначив, що в Україні потрібно реалізувати таку мовну політику, яка б дозволила розвивати мовні відносини в інтересах усіх громадян, щоб, піклуючись про права одних, не порушувалися права інших. Говорячи про події, які відбувалися навколо мовного питання останнім часом та у попередні роки, Віктор Янукович висловив переконання, що вони були надто політизованими.

Глава держави наголосив на необхідності об'єднання зусиль представників влади, фахівців-мовознавців, представників громадськості для обговорення та вирішення зазначеного питання. «Мені здається, що нам з вами необхідно обговорити це питання і висловити свою точку зору», — сказав він, додавши, що всі пропозиції будуть покладені в основу документів щодо першочергових заходів щодо підтримки української мови.

Президент України Віктор Янукович рішуче налаштований запровадити державну програму розвитку української мови, яку за всі 20 років незалежності так і не було прийнято. Про це Президент України (1991-1994) Леонід Кравчук сказав після завершення зустрічі Глави держави з представниками наукової та творчої інтелігенції у Криму.

За словами Л. Кравчука, під час наради Президент запропонував прийняти урядову програму розвитку української мови. «За всі 20 років незалежності України ця програма неодноразово ставилася на порядок денний, але вона не була прийнята, тому що окрім політичної волі потрібні ще значні фінансові витрати. Сьогодні Президент налаштований рішуче в цьому плані», — наголосив Л. Кравчук.

Він зазначив, що під час зустрічі Глава держави також звернув увагу на необхідність внесення змін до Закону «Про засади державної мовної політики», які будуть направлені відповідною робочою групою та урядом.

«Я переконаний, що нарада пройшла конструктивно і перспективно. Врешті-решт

мовне питання повинне вийти на високий державний рівень, на конституційний рівень і на такий рівень закону, який відповідав би стратегічним національним інтересам України», — сказав Л. Кравчук.

Президент України Віктор Янукович має серйозні зауваження до прийнятої Верховною Радою Закону «Про засади державної мовної політики», тому буде проведено роботу над вдосконаленням цього закону. Про це голова Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка, літературознавець Микола Жулинський сказав після завершення зустрічі Глави держави з представниками наукової та творчої інтелігенції у Криму.

«Президент України сказав, що його тривожить стан української мови як державної мови в Україні, і через те в нього є серйозні зауваження до того закону про засади державної мовної політики, який прийняла Верховна Рада», — сказав М. Жулинський.

За його словами, пропозиції Глави держави щодо вдосконалення закону спрямовані передусім на посилення ролі української мови.

«Є робоча група, яка працюватиме над пропозиціями щодо вдосконалення цього закону. Я бачу, що іншого виходу немає, як подати такі пропозиції, які б змінили кардинально положення цього закону», — зазначив М. Жулинський.

«Я думаю, що можна цього досягнути, і бачу, що Президент має намір це підтримати. Він готовий зустрічатися з керівниками фракцій, сам працювати з робочою групою і пропонувати вироблення колективного рішення», — додав він.

Закон про засади державної мовної політики, прийнятий Верховною Радою, слід вдосконалити, оскільки захищати мови меншин потрібно без ущемлення статусу української мови. Про це архітектор та громадсько-політичний діяч Лариса Скорик сказала після завершення зустрічі Президента України Віктора Януковича з представниками наукової та творчої інтелігенції.

«Закон має бути вдосконалений. Там є деякі речі, які потрібно просто вдосконалити. Потрібно захищати мови меншин, але без ущемлення статусу та розвитку української мови», — наголосила Л. Скорик.

Водночас вона зазначила, що багатомовність є великим багатством України, яке наша держава не має права втрачати. «Це дуже велика річ, але як ми це зробимо — це в жодному випадку не може йти на шкоду розвитку української державної мови», — сказала Л. Скорик.

Поет, член Громадської гуманітарної ради Іван Драч у свою чергу додав, що під час зустрічі, яка проходила в робочій атмосфері, він побачив стурбованість Президента тим, що робиться в Україні. «Отой вал, який іде з Верховної Ради, — комусь треба було стати супроти нього. Єдиний, хто може стати супроти цього, — це Президент Янукович. Вперше стурбованість щодо української мови входить у якась нормальне робоче русло», — зазначив І. Драч.

Державна програма розвитку української мови має сприяти поліпшенню реалізації державної мовної політики. Таке переконання висловив Президент України Віктор Янукович під час зустрічі з представниками наукової та творчої інтелігенції, яка відбулася у Криму.

«Прийшов час, коли ми повинні прийняти програму розвитку української мови — вона зніме багато питань, які сьогодні існують у суспільстві», — наголосив Глава держави.

Він висловив переконання, що Програма має охоплювати широкий спектр питань щодо реалізації мовної політики в Україні та систематично оновлюватися. «Ми повинні подивитися, що найближчими роками можемо зробити і запропонувати країні», — сказав Віктор Янукович.

На переконання Президента, нова Програма розвитку української мови має бути гармонізована з новим законодавством про засади дер-

жавної мовної політики. Це, за словами Віктора Януковича, дозволить забезпечити її належне фінансування та якісну реалізацію.

Президент України Віктор Янукович ініціює утворення робочої групи при Кабінеті Міністрів, яка займатиметься вдосконаленням законодавчого забезпечення застосування мов у країні, а також забезпеченням всебічного розвитку та функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя. Про це він заявив під час зустрічі з представниками наукової та творчої інтелігенції, що відбулася у Криму.

Глава держави запросив до складу цієї робочої групи всіх учасників зустрічі. «Вважаю, що нам треба створити таку Робочу групу для того, щоб разом із Кабінетом Міністрів напрацювати Програму розвитку української мови», — сказав Глава держави.

За словами Президента, ця Робоча група також матиме змогу ініціювати зміни до законодавства про державну мовну політику з метою гарантування вільного розвитку, використання і захисту всіх рідних мов громадян нашої держави, виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України з цих питань, подальшого впровадження європейських стандартів у цій сфері.

Глава держави також додав, що деякі зміни вже напрацьовані. «Я багато працював із цим законом, і на сьогодні напрацьовані зміни. Я пропоную практично механізм внесення цих змін до закону», — зазначив Віктор Янукович.

«Я працюватиму з цією групою, і Кабінет Міністрів працюватиме таким чином, щоб ми у вересні мали можливість прийняти зміни до цього закону», — сказав Президент, додавши: «Це чудово, що в нас є можливість об'єднати зусилля».

Глава держави також запропонував включити до складу Робочої групи авторів закону «Про засади державної мовної політики» Вадима Колесніченка і Сергія Ківалова та разом із Групою сформував Наглядову раду щодо гідного законодавчого забезпечення застосування мов в Україні, всебічного розвитку й функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя.

ТИМ ЧАСОМ... Радник Президента України Ганна Герман переконана, що відтоді, коли мовне питання загострилося, спілкуватися українською стало модно. Про це вона заявила в інтерв'ю агентству ЗІК.

«З того часу, як та тема набула такої більшої гостроти, я зауважила один момент — українська мова стала модною. Дуже багато молоді зараз вважає її престижною, модною і говорить нею. І я думаю, що в тому майбутнє мови. І я б сьогодні не мала якякось особливий тривоги за майбутнє української мови», — зазначила Ганна Герман.

НОВИНИ

Державна адміністрація залізничного транспорту України «Укрзалізниця» закликає відпочиваючих заздалегідь купувати залізничні квитки з Криму.

«Щоб аналізувати пасажирський потік і своєчасно виконати досилання потягів до Криму, ми закликаємо купувати квитки з Криму заздалегідь. Ми бачимо, який попит є і скільки необхідно задіяти потягів і вагонів, щоб забезпечити перевезення», — повідомив на брифінгу генеральний директор «Укрзалізниці» Володимир Козак.

В. Козак зазначив, що на сьогоднішній день літніх залізничних пасажирських перевезень у кримському напрямі передбачено 101 пара потягів, з яких 71 призначено на літній період, а шість є одноразовими.

В. Козак повідомив також, що за півтора літні місяці залізниці України перевезли 10,2 млн. пасажирів. У кримському напрямі доставлено 1,5 млн. пасажирів — на 4% більше, ніж за червень і першу половину липня 2011 року.

Кримська авіакомпанія «AIR ONIX» відкрила новий чартерний рейс із Сімферополя в Катівце (Польща). Про це Курортно-інформаційному центру Криму повідомив генеральний директор авіакомпанії Ігор Мельник.

«Авіакомпанія на замовлення туроператора BS Travel тепер доставлятиме туристів з Криму в Польщу і назад раз на десять днів. Характерно, що українські пасажирі цього рейсу летять в організовані оглядові програми BS Travel по Європі, а польські туристи комплексно обслуговуються туроператором на сонячних курортах гостинного Криму», — зазначив Ігор Мельник.

У понеділок скарбниця українських олімпійців поповнилася третьою золотою медаллю. Цю нагороду виграв, а вирвав перемогу у своїй останній спробі.

А другу золоту медаль на Олімпійських іграх у Лондоні виборили для України минулого тижня веслувальниця Яна Демет'єва, Наталія Довгодько, Анастасія Коженкова і Катерина Тарасенко. Голова Дніпропетровської облдержадміністрації Олександр Вілкул під час зустрічі спортсменок у Дніпропетровському аеропорту заявив, що олімпійські чемпіонки з академічного веслування отримають за перемогу нові квартири.

Після 11 днів лондонських Олімпійських ігор збірна України в загальнокомандному заліку посідала 19-те місце. Загалом в активі українців залишається 9 медалей — 3 золоті і 6 бронзових.

Першими йдуть китайці (34, 21, 18), випереджаючи американців (30, 19, 21). Третіми залишилися британці (22, 13, 13), четвертими — південнокорейці (12, 5, 6), п'ятими — росіяни (10, 18, 20), шостими — французи (8, 9, 11), повідомляє УКРІНФОРМ.

НЕ ДО ДІАЛОГУ...

«КОЛО ЗАПИТАНЬ» ПРОЙШЛО У СЕВАСТОПОЛІ БЕЗ УЧАСТІ ВЛАДИ

3 серпня у конференц-залі готелю Reikartz відбулось ток-шоу «Коло запитань» проекту «Радіо Ера FM» — єдиного радіо в Україні, що працює по регіонах. Мета таких дискусій — підняти існуючі проблеми регіонів. Головне завдання проекту — вивести на загальнонаціональне обговорення проблему, про яку раніше мовчали, зробити відносини між людьми і владою прозорішими. Формат ґрунтується на концепції авторитетної програми BBC Radio 4 «Any Questions». Розмова відбувається в прямому ефірі з перервами на рекламу. Ток-шоу «Коло запитань» виходить в ефірі «Радіо Ера» з 2007 року.

Треба зауважити, що в Севастополі практично відсутня вільна трибуна для обговорення нагальних питань: існуючі програми на державному чи приватних телеканалах не відповідають нормам журналістської етики і є або обслуговувачими владу, або власників, які прагнуть до влади. Профанацією є і начебто прями ефіри, бо підбір учасників проходить жорстку цензуру, а глядачу неможливо подолати перешкоду у вигляді цербера-редактора на телефоні, який сумлінно виконує свою, хоча і заборонену законом, роботу цензора. Монологи депутатів з телеекрану чи згадані квазидискусії не відповідають вимогам часу і демократичним нормам, не є трибуною з рівними правами промовців, а, отже, не сприяють вирішенню проблем. Такі ж недоліки мають і більшість загальнокримських телеканалів.

Навпаки, діяльність ток-шоу «Коло запитань» ґрунтується на принципах об'єктивності, достовірності інформації, компетентності, професійної етики та на загальнолюдських цінностях.

Організатори ток-шоу анонсували цілу панораму питань, які були підготовлені для обговорення самими учасниками. Для обговорення було виділено кілька тем: взаємодія міста та Чорноморського флоту Росії, екологічний стан міста та акваторії, неконтрольована забудова Севастополя, стан підприємництва. Планувалось розглянути інвестиційний потенціал міста, дотримання законності, дозвільні процедури для підприємств.

Останні роки, скаржитись ведучий Сергій Сулим, керівництво міста не ходить на дискусії. Ось і цього разу до участі в обговоренні міських проблем були запрошені голова Севастопольської міської держадміністрації Володимир Яцуба, заступник голови СМДА Володимир Арабаджи, голова міської ради Юрій Дойніков, керівники митниці, податкової, депутати від Партії регіонів, але вони не змогли взяти участь в прямому ефірі. Лише прокурор міста прислав цілу делегацію з різних напрямків правоохоронної діяльності, був заступник міської міліції.

Незважаючи на такий бойкот, ведучі програми Сергій Сулим та Валерія Веденьова, на мій погляд, успішно провели ток-шоу.

Заспів у передачі дістався єдиному присутньому депутату Севастопольської міської ради, комуністу Василю Пархоменку, який себе та депутатів «Русского блока» називає не інакше як опозицією. Він розпочав із вітання Харківських угод по Чорно-

морському флоту, повідомив, що Україна від перебування іноземних військ отримала мільярди доларів, на його думку, ця дислокація російських моряків є манною небесною. І треба робити все, щоб російський флот почував себе комфортно.

Але місту, незважаючи на навантаження, пов'язане з перебуванням ЧФ РФ, дістається мало грошей від бюджету. Слухачів у конференц-залі та й аудиторію «Радіо Ера FM» комуніст засипав незрозумілими і невідомо звідки взятими цифрами. І опротестувати це не було можливості.

Голова громадської організації «Ініціатива» Сергій Корнієнко нагадав, що в Конституції є стаття про заборону розташування військових баз на території України. Місто справді страждає від флоту через погіршення екології. І справедлива аренда мусила б вартувати за міжнародними нормами 3–4 млрд. доларів на рік.

На думку автора статті, проблема, піднята комуністом Василем Пархоменком,

поль як місто майбутнього. Той відповів, що хотів би бачити місто як років 30 тому — чистим, красивим і з нормальним бюджетом. Наявність Чорноморського флоту не заважає в глобальному плані, але відлякує інвестора.

Фахівці виявили, що однією з проблем росту є 38 причалів ЧФ, які не використовуються — адже флот скорочується. Зрозуміло, що угоди по розподілу флоту є міждержавні, і підписувалися вони 1997 року, але з того часу багато що змінилось і нові проблеми треба вирішувати відповідно вимогам часу.

При розгляді питань підприємництва керівник туристичної компанії Наталя Остапенко зауважила, що місто має унікальний потенціал для розвитку туризму. Але, на її погляд, у результаті багаторічної боротьби адміністрація перемагає — туристи в місто ідуть мало. І невирішених проблем щодо цього багато.

Севастополь — це місто, яке відвідують з пізнавальною метою. Тобто тут необхідна

місті, зокрема, про суцільне порушення закону, який забороняє будувати в 100-метровій береговій смузі. Констатувалось, що нині смуга переважно для багатих людей, а не для громадян.

Громадський активіст Сергій Корнієнко назвав місця, які незаконно, на його думку, забудовуються: урочище Ласпі, буферна зона Херсонського історико-археологічного музею-заповідника у Севастополі, який номінується в ЮНЕСКО, будинок «Вершина успіху». І це незважаючи на те, що Президент України Віктор Янукович 22 грудня 2010 року наголошував: таке будівництво в буферних зонах заповідників заборонено.

Про незапитуваність роботи науковців розповіла вчений секретар морського гідрофізичного інституту НАН України, доктор географічних наук Олена Совга. Вона зауважила, що в Євросоюзі більша зацікавленість в наукових розробках інституту, ніж в місті чи з боку Чорноморського флоту. Це стосується, зокрема, тубів, які дають показники тиску, швидкості течії, температури морської води тощо. Ця інформація подається через супут-

насправді лежить в іншій площині. Депутатів міськради, тим більше комуністів, можна зрозуміти — вони хочуть розподіляти якомога більше коштів. Але ж в Україні немає адекватного закону, який би справедливо регулював місце самоврядування, тому розвиток міст залежить від лояльності київських чиновників, які можуть дати, а можуть не дати кошти.

На думку журналіста Миколи Недогібченка, ЧФ не таке вже й благо для міста. Зайнята чимала прибережна смуга, землі у власність громади не передаються.

Колишній командир корабля управління ВМСУ «Славутич» Олексій Кисельов додав, що будівництво в бухті Козача є процесом підкилимним.

У другому блоці питань, присвячених розвитку Севастополя, директор центру «Номос» Сергій Кулик зауважив, що у влади фактично немає стратегії розвитку міста — є 29 програм розвитку регіональних програм, які він знайшов на сайті, але вони стосуються окремих напрямків. Є програми, які прийняті, але забуті. Туризм в місті не розвивається — адже на вулицях антисанітарія.

Василь Пархоменко зупинився на тимчасовості керівників у владі і назвав це однією із причин невиконання стратегічних задумів.

Ведучий Сергій Сулим запитав Сергія Кулика, яким той уявляв би собі Севастополь як місто майбутнього.

Підприємець повідомив, що існує не передбачений ніяким законом офіційний побор — за один стіл з рекламною туристичною продукцією їх змушують платити в так звані цільові фонди районів міста 30 тисяч гривень. Не заплатиш — не отримаєш дозвіл.

Присутній в залі в. о. начальника відділу захисту конституційних прав і свобод громадян та інтересів держави прокуратури м. Севастополя Ігор Шевченко відповів, що зараз організована гаряча лінія щодо корупції — звертайтеся — приймемо відповідне рішення.

На це п. Остапенко відповіла: «Звертались — реакції ніякої. Відповідають: це ваші проблеми, звертайтеся до суду».

Василь Пархоменко не витримав і повідомив, що на Приморському бульварі вимагають від кожного підприємця щомісячно 300 доларів. На кожній сесії міської Ради незаконно вилучається власності на десятки мільйонів гривень, він навів конкретний приклад про земельну ділянку розміром 3 гектари в районі бухти Омега, яка виставлялася на конкурс і могла принести в бюджет 5–6 мільйонів гривень. Не пояснюючи нічого, ділянку зняли з конкурсу і віддали міській прокуратурі...

Учасники говорили про некорумбованість забудов

У КРИМУ ЗАСУДИЛИ НАЦІОНАЛІСТА. РОСІЙСЬКОГО...

Центральний районний суд Сімферополя визнав винним у розпалюванні міжетнічної ворожнечі лідера низки проросійських націоналістичних організацій півострова Володимира Тютюна. Севастопольський засуджений до двох з половиною років ув'язнення умовно. Йому також заборонено займатися політичною діяльністю та очолювати об'єднання громадян упродовж 3 років.

В офіційному повідомленні Прокуратури Криму говориться, що громадського активіста Володимира Тютюна засуджено за «використання мови ворожнечі». Його, зокрема, звинуватили у «порушенні рівноправності громадян залежно від їхньої національної належності або релігійних переконань». На суді було підтверджено, що в промовах, виголошених оратором на пікетах у липні 2010 року в Сімферополі на місці будівництва Соборної мечеті і біля приміщення Представництва Президента України в Криму, звучали «висловлювання, що ображають національні почуття осіб певної національності». Він, зокрема, образливо говорив про кримських татар і мусульман.

Володимир Тютюнін досі очолював севастопольську проросійську організацію «За єдину Русь» і Фонд Храмова, а також керував Координаційною радою російських організацій Тавриди і Севастополя. Його вважають близьким до лідера радикальних проросійських портіваного з України у вересні минулого року.

Адвокат засудженого Жан Запрута назвав судове слідство «неповним та необ'єктив-

ним», а вирок «незаконним». «Все обвинувачення будується лише на висновку експертів. Там просто-напросто йшов підгін звинувачувального висновку та оформлення його у вирок», — сказав адвокат і заявив, що захист оскаржить рішення суду.

Соратник Володимира Тютюна, координатор Народного фронту «Севастополь-Крим-Росія» Валерій Подьячий, який торік був засуджений до умовного покарання за сепаратизм, заявив, що цим вироком «режим Януковича фактично оголосив війну росіянам». Разом з тим, жодна політична організація Криму, яка позиціонує себе як проросійська, на захист засудженого російського націоналіста не виступила. Кримська преса, підконтрольна владі, хоч і стримано, але позитивно висвітлювала вирок націоналісту.

Член Меджлісу Алі Хамзін сказав Радіо Свобода, що кримські татари вітають таке рішення суду і розцінюють його як свідчення зрілості громадянського суспільства в Україні, адже саме представники громадськості першими засудили ксенофобські висловлювання Тютюна і примусили владу на них реагувати. Разом з тим він вважає вирок дуже м'яким.

«Демонстративно м'яким» назвав рішення суду і представник української громади Криму, голова Кримської філії Наукового товариства імені Тараса Шевченка Петро Вольвач. Водночас, за його словами, такий вирок — прецедент для автономії, де ксенофобські, антиукраїнські та антиатарські висловлювання є нормою навіть для деяких чиновників і провідних політиків.

ОШТРАФУВАЛИ ЗА «ПОМСТУ»

У Сімферополі і Севастополі пройшли суди над активістами громадської кампанії «Помста за розкол України». В обох містах їх визнали винними у поширенні незаконної виборчої агітації. У неділю в Сімферополі, а в п'ятницю у Севастополі громадських активістів затримували правоохоронці, і вони по кілька годин провели у районних відділеннях міліції. Разом з тим, вони не збираються припинити акції проти кандидатів у депутати і політичних сил, які проголосували за закон «Про засади державної мовної політики».

5 серпня працівники міліції затримали у центрі Сімферополя активістів громадської кампанії «Помста за розкол України» Катерину Чепуру та Юрія Шивала. Ті поширювали листівки з поясненнями, чому не можна голосувати за Партію регіонів та її висуванця у мажоритарному виборчому окрузі №1 Віталіну Дзоз... Міліціонери спершу виводили затриманих до найближчого опорного пункту міліції, а потім — у Центральний райвідділ, де склали протокол про адміністративне правопорушення. Зокрема, їм інкриміновано поширення агітаційних передвиборчих матеріалів без вихідних даних. За словами Катерини Чепури, правоохоронці намагалися вилучити листівки, на яких усі ж були вказані телефони організаторів акції, однак активісти їх не віддали. У міліції повідомили, що активістів не затримували, а лише запросили до райвідділу для бесіди.

А 3 серпня у Севастополі за поширення листівок проти висуванця Партії регіонів Вадима Колесніченка були затримані правоохоронцями 5 активістів цього ж руху. Усіх місяцевий суд визнав винними й оштрафував на 51 гривню кожного. В Сімферополі вирок був такий самий.

Катерина Чепура каже, що вона та її однопілля оскаржуватимуть судові рішення. «Ми не збираємося припинити боротьбу, ми продовжуватимемо нашу помсту. Зараз це приблизно вже 30-й мажоритарний округ, в якому ми завітали. У найближчі дні в нас попереду ще щонайменше 4 округи. Боротимемося ми і тут, звичайно. Подамо апеляцію і доведимо, що ми маємо право на території України вільно поширювати інформацію про кандидатів у депутати», — зазначила Катерина Чепура. Вона також вважає, що у цих випадках правоохоронці виступають на боці однієї політичної сили.

Активісти «Помсти» наполягали на тому, що Партія регіонів, яку вони критикували у своїх листівках, а також її висуванці не є суб'єктами виборчого процесу, бо ще не зареєстровані Центровборчкомом. Вони наводять аргумент про те, що на відміну від деяких інших партій, «регіонали» не зняли партійну агітацію на рекламних щитах вздовж кримських доріг.

Юрист Арсен Османов каже, що згідно з чинним виборчим законом, якщо партія стала суб'єктом виборчого процесу, то рекламувати себе та агітувати за своїх депутатів вона зможе лише після того, як буде зареєстрована ЦВК і за кошти лише з виборчого фонду. Якщо ж вона рекламує себе зараз, то або вона ще не є суб'єктом виборчого процесу, або грубо порушує виборче законодавство.

Володимир ПРИТУЛА (Радіо Свобода)

Микола ВЛАДЗІМІРСЬКИЙ

ЄВАНГЕЛІЄ ВІД ГОЛОДУЮЧИХ

(Закінчення. Поч. на 1-й стор.)

У випадку «зустрічного руху» україномовних і російськомовних Львів радо сприймає самими львів'янами як еталон толерантності, а не як останній редут українства. Коли «каку» (народна назва законопроекту «двох К» — Колесніченка-Ківалова) приймуть, тоді... звичайно, стане редутом. У першому випадку зміни на користь російської мови, у другому — навряд. Бо хто ж буде ризикувати останньою фортецею? У статтях «Право на мовне безпр'я?» та «Сімферополь — україномовні дитсадки й школи!» кримський журналіст Володимир Притула добре висвітлює реальний стан справ з українською мовою в Криму. А тепер читають його статті знайомі львів'яни і думають: а чи не докотиться з часом і до нас така масштабна русифікація? Люди остерігаються погіршення ситуації небезпідставно, бо заяви патріарха Кирила про належність України до «русского мира» чуються все частіше, а реальний досвід існування Почаївської лаври в умовах незалежної України (з її фанатичними попами-українофобами) говорить про те, що можна успішно проводити русифікаторську роботу навіть в Галичині.

З іншого боку, діяльність Ківалова і Колесніченка до деякої міри... ледь воду на український млин. Це я зрозумів у Києві. Бо надто багато людей пробудилося від летаргічного сну (при Ющенку вони спали, сподіваючись, що президент за нас вирішить усі мовні проблеми). Не вирішив. Тому тепер треба не лише оборонятися, але і в наступ переходити. Неодмінно контратакувати противника! Навіть офіційна двомовність є непоганим плацдармом для наступу на шовіністів. Головне — не спати, а діяти!

Але якщо українська мова повернеться на землі Донбасу, Харківщини, Запоріжжя, якщо вона повногласно зазвучить у Криму, то заради міжнародної гармонії і в ім'я злагоди в суспільстві я буду готовий голодувати... за російську. Хоч у Києві біля Українського дому, а хоч і під Львівською ратушею. Нехай вона викладається як окремий навчальний предмет у школах Галичини. Але це за умови, що українська мова повернеться на Схід і займе там хоча б довоєнні позиції. Знаю, що свого часу на Донбасі було 70% українських шкіл. Цей показник є для нас орієнтиром.

Того спекотного дня, коли я знайомився з голодуючими, перш за все поцікавився географією — звідки вони, з яких областей? виявилось, що на той момент голодувала «серцевина» України, бо білі пов'язки начепили вихідці з Київщини, Черкащини, Вінниччини. Подоланин Леонід Бровченко (колишній офіцер, тому його усі називали «майором») — головний двигун акції. Попри виснаження (голодував найдовше!) пан Леонід завжди знаходив у собі сили поговорити з тими, хто підходив для підтримки голодуючих. Спостерігаючи за ним, я шкодував, що у нас мало таких же героїчних полковників і генералів. Що на майорському званні кар'єра таких широк та імпульсивних патріотів, як правило, і закінчується. Отець Георгій Янковський (УПЦ КП) приєднався до голодуючих, бо хотів морально підтримати цього колишнього офіцера, який у

нього також викликав симпатію. Микола Голоско — теж цікавий тип українця. Родом з Київщини, але вже два десятиліття проживає у Львові. Батько п'яťох дітей. Греко-католик. Отже, людина, яка служить своєрідним містком між Заходом і Центром, бо є «своїм» і для галичан, і для наддніпрянців. Леонід Тертичний з Черкащини прийшов до Українського дому, бо побачив сон: мама (вона померла вже дванадцять років тому) докоряла сину, що той сидить, склавши руки. Ненька просила... приєднатися до голодуючих і захистити рідну мову! Леонід мовчазний, на релігійного фанатика не схожий. Не думаю, що видумав про сон. Подумки я назвав його Холодноярцем.

Того ж дня запитав у хлопців - чи буде якась користь від мого нетривалого голодування? Бо робота не дасть залишитися біля Українського дому надовго. Відповіли, що навіть коротке голодування «новачка», зазвичай, морально підтримує усіх інших. Тож наступного дня і я сидів з білою пов'язкою. А це багато що міняє: різко зростає ймовірність, що доведеться відповідати на запитання киян і приїжджиків. Це мене не лякало, я був готовий до ширших відповідей. І тепер всі отримані запитання можу згрупувати по темах. Якийсь відсоток людей (маю на увазі саме опозиційних до голодування) звинувачував голодуючих у тому, що вони... розколюють країну. Мовляв, таким чином, вбивається клин між двома найбільшими мовними групами України. Кивали головою на якісь невеликі плакати. Зразу ж їх і не помітив, а коли почитав, то подумав, що сам під ними не підписався б. Згадка про «утро-фінськість» росіян, яка нібито так фатально відрізняє їх від слов'ян-українців, навряд чи збільшить силу всенародного протесту. Ксенophobia — гогане пальне для потенційних киянських революціонерів, в столиці більше повірять жертвним людям...

Друга категорія бралася переконувати, що мовне питання відволікає від важливіших речей: економіки, охорони довкілля, наркоманії, корупції, майбутніх виборів тощо. Тоді я просив їх увияти на нашому місці поляків: як би ти відреагував на закон Ківалова-Колесніченка? І чи не тому вони в Європі, що мова і нація для них — святі поняття? Цього було достатньо, далі зі мною не сперечалися.

Запам'ятався чоловік, який не приховував своєї зневаги до голодуючих. Мені він сказав так: «Ну, що ти там написав у себ: Голоду-ю-ю... Ты сожги себя — вот это будет дело! Всем будет хорошо!» Відреагував я несподівано: «Ви, пане, мабуть з Криму, з Севастополя. Вгадав? Бо таких лютих шовіністів у інших містах не знайдеш...» Він заперечив: «Нет, я киевлянин. Настоящий киевлянин, а не из тех жлобов, которые понаехали из села». Господи, цей переконаний «московский лапоть» з військовою виправкою феєбешника вважає себе еталоном киянина? Невже й справді киянин? Це питання найбільше мучило мене впродовж усього голодування. Згадав своїх батьків-вчителів, які активно, з комсомольським завзяттям русифікували українську «глибинку» у 50-80-х роках минулого століття. Вони широко вірили, що розквіт

СРСР залежатиме і від мовної єдності, себто і від їхньої вчительської роботи. Але ж не хотіли вони зникнення української, вірили в рівновагу і гармонію! Певно, «лапоть», який назвав себе киянином, їх роздратував би не менше, ніж мене.

Коли ж ми навчимося триматися «золотої серединки»? Коли інтелігенція великих міст збереться і вирішить, що для гармонійної двомовності необхідно спочатку вирівняти рівень толерантності населення? Щоб у Севастополі і Керчі було так як у Львові і в Чернівцях? Розумію, що для місцевих кримських росіян це буде трохи незвично, зате українців такий рівень толерантності повністю влаштує.

В один із днів зустрів біля голодуючих давнього знайомого — київського художника Олександра Мельника. Світличани знають його як організатора виставок художніх творів «Україна від Трипілля до сьогодні». В нашій газеті було вже декілька розлогих публікацій про цю виставку і жменьку подвижників-організаторів. Цього разу киянин приніс декілька каталогів попередньої виставки і роздавав їх голодувальникам. Це був неабиякий подарунок від столичного художника, бо собівартість кожного каталога понад сто гривень. Але ж заслужили хлопці! Кожен з них десяти звичайних відвідувачів виставки вартий.

Цікаво, що згодом на зміну наддніпрянцям надійшло непогане підкріплення з Галичини. Професор Роман Кісь зі Львова, вчителька Олександра Дідик та художниця Емілія Бережницька з Коломиї, гуцул із села Спас (Коломийщина) Михайло Пігуляк. Голодував навіть американець українсько-польського походження, доктор медицини Мирослав Драган. Свого часу він втік від польського шовінізму до США. Саме польський шовінізм зробив з нього, напівполяка, українського націоналіста, затятішого, ніж багато «чистокровних» українців. Останнім часом Мирослав Драган проживає в Коломиї. Це місто ніби стало другою столицею Галичини, воно краще, ніж Львів постачає Києву голодувальників. Ось і Юрій Тимошенко в чомусь близький до пана Мирослава. Бо його батько — колишній військовий, росіянин; мати Мирослава — гуцулка, але досі спілкується з чоловіком російською. Та це не заважає Юрію, істинному сину Покуття, голодувати за українську мову: — Що з того, що я народився в Росії і закінчив російську школу? Але я виріс на прекрасній гуцульсько-покутській землі і встиг полюбити її. Тому вирішив голодувати, щоб не тільки словом, але й ділом боротися проти русифікації України!

Вчителька Олександра Дідик сказала так:

— Махатма Ганді здобув незалежність Індії не з допомогою війська, а тривалими прилюдними голодівками. Я вважаю, що українська мова є не лише найстарішою мовою в Європі, але й найбільш розвиненою і найбагатшою в світі. В 2007 році американський вчений єврейського походження Девід Ентоні написав, що Україна є матір'ю всіх 450 індоєвропейських мов.

Якщо таке пишуть американці, то нам просто гріх не відстояти таку мову. Тим більше, коли вона є нашою рідною...

Професор зі Львова Роман Кісь заклопотаний такою обставиною:

— В українців украли традиції живого урбанізму. Міста наші зросійшені, і в більшості з них немає повноцінного, повнокровного національного середовища. Щоб підсилити престиж української мови, її авторитет в очах самих мовців, необхідно, щоб інтелігенція, бізнесмени поставили перед собою надзавдання: заповнити усі лінгвістичні «діри», «ніші», «лакуни», які поки що є. А для цього повинен бути розгорнутий український кінематограф, розгалужена мережа продюсерських структур. Коли буде випускатися не 1-2 україномовні фільми на рік, а 40-50, тоді молодь Миколаєва, Одеси, Запоріжжя в спількуванні почне закидати спочатку окремі слова, фрази, а з часом заговорить українською. Бо фільми стануть дуже гарними «підручниками». І це буде оживлення мовного середовища. Але якщо не буде українського рецепієнта, себто споживача культури, якщо не буде сталої читачської аудиторії, то згасатиме українська культура... Коли заблокуються оті живі капіляри і артерії, то культура неминуче згасе... Необхідне живе мовлення! Тому й голодує, бо хочу привернути увагу громадськості до цієї проблеми. Звичайно, дерусифікація України триватиме не рік і не два, деякий час україномовні будуть перебувати в меншості у великих містах. Але ми можемо використати багатий досвід боротьби за державну мову Ізраїлю, Фінляндії, Чехії. Всі чеські міста після розпаду Австро-Угорщини були німецькомовними. Президента Масарика годі запідозрити в антидемократизмі, але саме завдяки йому і комплексній, цілеспрямованій державній політиці не лише Прага, але й інші великі міста почали розмовляти чеською. Хельсінкі у 80-х роках поза минулого століття були фінськомовними хіба що на 30%. Переважала шведська мова. На зламі століть (тобто через 20 років) вже була рівновага шведської і фінської. А в 1920-х роках вже намітилася нова тенденція - домінування фінської. Зауважте, шведів ніхто не виселяв... Відродження івриту в Ізраїлі сталося завдяки зусиллям зовсім невеликої групи людей. У нормальних країнах повинна бути політика «позитивної дискримінації», тобто підтримка тих мов, які раніше в силу історичних обставин довгий час були дискриміновані.

Наприкінці статті хочу знову повернутися до особистості Миколи Голоска. Родом він з Київщини, з мого рідного Тарашанського району. Вже два десятиліття і він, і я живемо у Львові — столиці Галичини. Отже, земляки «в квадраті!» Якби не голодування, то могли б усе життя прожити поряд і не знати один про одного. Але ця зустріч є символічною: коли нація у важкий доленосний період мобілізує свої сили, то у багатьох активних людей з'являються нові цікаві знайомства. Микола покинув свої справи, бо покликала Україна. Батько просив під'їхати до нього, допомог-

ти збирати врожай. Пшеницю молотити треба! Але Микола вирішив, що доля України важливіша, аніж урожай однієї, окремо взятій родини. У мене з собою була недавно видана книжечка «Наш Південний Схід». Подарував її Микола, звернувши увагу на поетичні рядки Віктора Качули:

Юрій Тимошенко (Коломия)

Професор Роман Кісь (Львів)

Леонід Тертичний

Батьку, я ж із твого міста!
Лити треба!
Нащо ж ти мене до міста
Слово сіяти послав?
Сходить рідне слово в муках
В цій далекій стороні.
Може, батькова наука
Призбулася мені?
Може, й справді — кидать треба,
Та й туди — де вдячний труд?
Тільки ж небо, батьку, небо
Хто триматиме отут?..

Микола був зворушений цими рядками: «Та це ж ніби про мене написано!» Сказав, що відтепер шануватиме кримських українців ще більше, адже їм жертвувати сімейним затишком доводиться не вряди-годи, а набагато частіше.

Кирило Стеценко, культуролог, внук відомого композитора, також прийшов підтримати голодуючих. На моє запитання, чи нормальним є те, що голодує переважно Центр і Захід, і чи реально «достукатися» до Сходу, — відповів так:

— Специфіка нашого Сходу в тому, що українці живуть переважно в селах. А в містах багато росіян, і місто традиційно домінує над селом. Схід хоч і довго був поневолений, проте там також є багато активних людей. Потенціал творчої енергії величезний, і воля до перемоги! Щоправда, потенціал цей ще не реалізований. Але вивільнення цієї енергії — справа найближчого часу. У нас проблема «Схід-Захід» полягає в певній часовій десинхронізації: Захід більше дивиться в майбутнє, а Схід охочіше залишається в минулому. Там велика ностальгія по Союзу. Але так не буде вічно...

Нехай ці вистраждані голодувальниками і співчуваючими слова будуть своєрідним «мовним євангелієм» для нашого народу. А ще доречно нагадати слова Папи Римського Івана Павла II: «Не бійтеся!»

Сергій ЛАЩЕНКО

Київ - Львів

Мирослав Драган (США)

С. Лашченко, Л. Бровченко, М. Голоско

З КОГОРТИ ТИХ, ХТО ТВОРИВ І ПЛЕКАВ УКРАЇНУ

ПАМ'ЯТІ НЕЗАБУТНЬОГО ТОВАРИША, ВИЗНАЧНОГО ВЧЕНОГО-АГРОНОМА, МИСЛИТЕЛЯ ТА ФІЛОСОФА МИКОЛИ ГОРБОВИЧА ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

У кожного на життєвому шляху зустрічається безліч людей. З часом про одних майже нічого не залишається у пам'яті. А інші закарбовуються у ній на все життя. Саме до категорії останніх належав мій давній приятель і побратим Микола Якимович Горбович. На жаль, ця визначна особистість, яка могла ще так багато зробити для України, відійшла у вічність ледь подолавши семидесятилітній рубіж.

Познайомилися ми з ним у далекому 1958 році, коли я, маючи за плечима сільську десятирічку та Запорізьке училище механізації сільськогосподарства, став студентом Кримського сільськогосподарського інституту. Головний навчальний корпус його тоді розташовувався по вулиці Мічуріна (нині вул. Київська, поруч з колишнім колгоспним ринком). Цей величний красивий будинок колись належав купцєві та виноробу Христофорову. В одній із частин цього комплексу розташовувався нині діючий вишгород «Діоніс». Він славився своїм унікальним «Хересом».

Вже у перші студентські місяці я звернув увагу на значно старшого від своїх однокурсників вельми солідного чоловіка. Рисами обличчя та знаковою лисиною він був дуже схожий на Тараса Шевченка. Коли б цей студент-другокурсник завів ще й вуса, то був би точною копією Кобзаря. При знайомстві з'ясувалося, що Микола Горбович був майже моїм земляком з Дніпропетровщини (територія теперішньої Запорізької області до 1939 року належала до неї). З Миколою ми стали говорити українською мовою. Мені було приємно, що він з переважно більшістю студентів та викладачів також говорив рідною мовою. Коли ж натрапив на якогось затятого українофоба, то досить легко переходив на російську, намагаючись перевиговати обмеженого «одноязычного» співрозмовника. На відміну від багатьох вихідців з українського села (а таких в інституті було чимало), Микола добре володів і російською мовою, надаючи їй більшого колориту, м'якості та лагідності. Він був вродженим дипломатом і мав унікальний педагогічний хист. Через кілька хвилин спілкування з агресивним, ворожим до українського слова співрозмовником (у студентському середовищі таких було вдосталь, особливо серед «корінних кримчан» та донецьких) у недоброчливця зникали чванство та недолуга гордість. Перед силою Миколиного інтелекту, його переконливою аргументацією та розважливим словом у невігласа та нахаби зникали агресія, пихатість та відчуття зверхності.

Перший рік, за браком місць у гуртожитку, я мешкав зі своїми кількома однокурсниками на приватній квартирі по вулиці Рєпіна, поблизу міського Будинку культури ім. Тараса Шевченка. Тож з Миколою бачився лише в інституті. Знав, що він був вхожий як до деканату, так і до інститутського комітету комсомолу та студентського профкому, хоча за всі роки навчання його туди чомусь не обирали (причина з'ясувалася зовсім недавно). Проте більшість студентських заходів в інституті організовував саме Микола. Так, восени 1959 року він ініціював проведення серед студентів загальноінститутського літературного конкурсу. У ньому брав участь і я, прочитавши кілька своїх віршів. На цьому конкурсі тоді я посів друге місце, мабуть, через те, що вірші були написані українською мовою. Як нагороду мені вручили двотомник Михайла Стельмаха. На жаль, через переїзди цей дарунок не зберігся у моїй книгозбірні.

Після конкурсу з Миколою ми заприятелювали і стали бачитися частіше. Коли ж на початку нового 1960 навчального року мені за успішність надали гуртожиток у «Салгірці», то мав змогу спілкуватися з товаришем щодня. У студентському гуртожитку (нині у ньому навчаються журналісти та філологи ТНУ) Миколина кімната була на третьому, а моя — на другому поверсі, над вхідними дверима у будинок. Пізніше саме у цій кімнаті університет розмістив деканат української філології.

За три роки перебування у «Салгірці», в якій працювали всі фахові кафедри, всі її закутки та околиці ми вивчали досконально. У нашого гурту, який створив Микола, було багато улюблених і втаємничених куточків: це і галява поблизу тоді ще не впорядкованої могили класика російського лісівництва Георгія Морозова, і хащі по руслу річки Сал-

гір, і велична тополяна алея «кохання», і каскад занедбаних ставочків у верхів'ї парку. Більшість з цих об'єктів вже не існує, або реконструйовано. Нинішній парк «Салгірка» — ботанічний сад ТНУ ім. Володимира Вернадського, безумовно, набагато красивіший і впорядкованіший від свого попередника 60-70 рр. минулого століття. Проте колишній учтосп «Салгірка» для мене ближчий і рідніший. Адже саме там промайнули неповторні студентські роки.

Під враженням незабутніх студентських вечорів, срібних у травневі ночі каштанів і квітучих троянд та п'яночки, духмяної гліцинії, які завітчували західну частину модерного будинку Воронцова і мальовничої тополяної алеї, я написав вірш «Вечори у Салгірці». Шкодою, що тоді не зустрів якогось композитора, який би прихильно ставився до українського слова. Майже через сорок років, завдячуючи моему другові-співачку Оресту Мартиніву, кримський композитор, який емігрував до Ізраїлю, написав музику на мої слова. Пісню «Вечори у Салгірці» виконує Орест Мартинів. Вона користується популярністю і її добре сприймають слухачі.

В інституті ми з Миколою створили літературний та журналістський гуртки. Останній працював під керівництвом відомого аграрного журналіста Івана Григоровича Тимошенка, який працював у редакції газети «Кримська правда». Тоді вона виходила ще й українською мовою. Була в Криму й інша українськомовна газета «Радянський Крим». Після того як прогресивного і прихильного до українського люду, переселеного до Криму упродовж 1944-1960 рр., першого секретаря обкому КПУ Василя Григоровича Ком'яхова перевели до Києва, українськомовні газети закрили. Саме з тих часів у Криму і розпочалося широкомасштабне зросійщення переселенців з України. Тож нинішнє «рускоязычне население Крыма» — це результат цієї злочинної русифікаторської політики комуністичних спадкоємців тоталітарної Російської імперії.

Вищі навчальні заклади як у Криму, так і майже по всій Україні на той час були всі російськомовними. Антинародна влада не звертала уваги на справжню трагедію, припинення і знущання над сотнями тисяч українськомовних випускників сільських шкіл. Вживатися в російськомовне середовище та навчатися виключно російською мовою у перші місяці для сільських дітей було непросто. До певної міри зміна мовного світу позначалася і на успішності. Особисто мені на вступних екзаменах з хімії і фізики поставили четвірки лише через те, що я відповідав українською. Ситуацію врятували лише формули, які я по пам'яті написав безпомилково. Із майже двох сотень абітурієнтів, яких розташовували в інститутському спортзалі, після останнього екзамену з російської мови валізи збрала більша половина. В першу чергу з російської мови двійки отримали хлопці з індустріальних центрів. Саме вони хизувалися своєю крутістю та «русскостью», найбільше кепкуючи над нами, селюками, пророкуючи нам неминучий провал. Адже більшість абітурієнтів, як і я сам, були з села. Безумовно, всі ми знали і російську мову, але говорили на ній погано. Парадоксально,

що за твір і знання граматики отримав я на іспиті п'ятірку, а мої ж недоброчливіці поїхали додому.

Наші гуртківці упродовж кількох років випускали студентську стінну газету. Я був її редактором. Ми здійснили кілька виїзних журналістських рейдів до кримських колгоспів та радгоспів, провели зустрічі з керівниками передових кримських господарств, відомими садівниками, виноградарями, тваринниками та механізаторами. Відвідали ми тоді знаменитих кримських виноградарів-героїв Бринцеву та Князєву, зустрічалися також з садівником — Героєм Соціалістичної праці, бригадиром з радгоспу ім. В. П. Чкалова, Миколою Грижибовським, головою колгоспу «Росія» Красногвардійського району, Героєм Соціалістичної праці Петром Переверзевим і головним агрономом цього колгоспу Володимиром Криворотовим. Він пізніше також став Героєм Соціалістичної праці. З ним, коли я вже працював начальником Кримської обласної станції захисту рослин, ми заприятелювали. Ця видатна людина, яка вважала себе українцем і готувала матеріал про себе для книги «Українці Криму», померла у січні цього року. Вважаю, що пам'ять про нього ми обов'язково маємо вшанувати на сторінках цього видання.

Теоретичні заняття у нашому гуртку крім Івана Тимошенка проводили ще й інші кримські журналісти. Серед них я й донині пригадую Валентина Швеця, Георгія Казоннікова, Станіслава Лещинського. Журналісти-початківці з різних курсів упродовж навчання зробили кілька виїзних рейдів до кримських господарств: колгоспу ім. Калініна у селі Перевальне, колгоспу ім. Жданова Сімферопольського району у с. Андріївці, радгоспу ім. Чкалова Бахчисарайського району у с. Поштове, радгоспу «Коттебель» у с. Щетєвівка під Судаком. Особливо вдало виявилася поїздка до колгоспу ім. Жданова. Кожен з членів гуртка, у тому числі й Микола Горбович, готував матеріал з якоїсь галузі. Матеріали рейду виявилися настільки цікавими, що «Кримська правда» присвятила їм цілу сторінку. Зазначена акція сприяла авторитету не лише ректорату, але й ідеологічних кафедр, які здобули нашого гуртка записали до реєстру своїх досягнень.

Літературний гурток через мою згаданого, літературного критика Мусія Богущького налагодив тісні зв'язки з Кримським відділенням Спілки письменників України. Літстудійці та організований Миколою гурток з естетичного виховання студентської молоді, мали постійні зустрічі з кримськими поетами та письменниками. Поетичній та літературній майстерності нас навчали Мусій Богущький, Степан Литвин, Дмитро Червичний, Борис Серман, Олександр Лєсін, літературознавець Вихров. На наше з Миколою прохання Мусій Богущький прочитав студентам кілька чудових лекцій, присвячених творчості Лєсі Українки, Олександра Довженка та Володимира Сосюри. Певною мірою зазначені заходи сприяли українізації вшент зросійщеного навчального закладу, яким був Кримський сільськогосподарський інститут. Українське слово та українська пісня все частіше звучали на перервах між лекціями та у гуртожитку. У вільний від навчання час в аудиторіях та на інститутському подвір'ї головного корпусу дівчата завжди співали українських пісень. Особливо популярними були пісні «Рідна мати моя» (Пісня про рушник), «Без вітру не родить жито» запозичені з нових кінофільмів та інші.

Справжньою сенсацією для всього інституту став випуск у 1961 році одного із чисел великоформатної студентської стінної газети, присвяченій Шевченківським роковинам та Декаді української культури в Москві. Пам'ятаю, що у газеті ми подали висловлювання видатних людей світу про творчість та особистість Тараса Шевченка. Серед них була цитата і з Миколи Костомарова. Один із пильних доморошених марксистів, який по лівій КДБ, мабуть, здійснював нагляд над діяльністю наших гуртків, все намагався з'ясувати: чи це не той український буржуазний націоналіст Костомаров, який проходив у справах Кирило-Мефодіївців. Мені на свій страх і ризик вдалося переконати наглядача, що це вислів відомого московського професора. Наша газета мала величезний успіх, її читали і вона ще довго висіла на вітрині під склом в інститутському подвір'ї напроти деканату.

Літературний гурток виявив кілька обдарованих людей. Деякі з них, як мої товариші Валентин Негода, Володимир Кудінов та Олександр Трибушний стали членами різних письменницьких спілок. Навіть я сам продовжую пописувати вірші та науково-документальну прозу. На літературних зібраннях ми обговорюва-

Микола Горбович та Петро Вольвач на могилі основоположника вітчизняного лісівництва Георгія Морозова у Салгірці. 1960 р.

ли новинки української та російської літератури. Знайомилися з творчістю реабілітованих на той час Олександра Довженка та Олександра Олєся. Пишаюся тим, що саме я привернув увагу Миколи та інших студійців до творчості цих двох геніальних митців. Мене особливо вразив вірш Олександра Олєся «Сміються плачуть солов'ї». Коли у нашому колі з'явилися співучі студенти з педінституту Галя Бурдюг (згодом Богущька) та Василь Богущький, то слова геніального Олєся лягали на музику і співалися самі. З тих пір пісня стала своєрідним гімном нашої української громади. Тоді її ще не виконували навіть Дмитро Гнатюк та Ніна Матвієнко.

Літстудійці читали «Літературну газету» (пізніше «Літературну Україну») і були знайомі з творчістю майже наших однолітків Івана Драча, Василя Симоненка, Миколи Холодного, Миколи Вінграновського, Миколи Сингаївського, Роберта Третякова, Віталія Коротича та інших. Високо пошинували ми і нову збірку Максима Рильського «Троянди і виноград». На неї я написав у «Комсомольську правду» читацький відгук. Правда, його не надрукували, бо у портфелі редакції вже, на жаль, була розлога замовна рецензія когось із членів Спілки письменників.

З молодих російських поетів добре знали Євгена Євтушенка, Роберта Рождественського, Беллу Ахмадуліну, Булату Окуджаву.

За діяльністю наших гуртків пильно стежили ідеологічні «смотрящие». Траплялися і досить серйозні конфлікти з деканатом та ректоратом. Одного разу, ми з Миколою зірвали заплановану парткомом лекцію «О вреде алкоголизма» і кілька курсів повели на виставу до Українського музично-драматичного театру. У той час там працювали визначні митці, а вистави йшли виключно українською. Зал цього театру (нині приміщення Кримськотатарського академічного театру) був завжди переповнений. На виставі з'їжджали глядачі з усієї області. За зрив парткомівського заходу нас з Миколою мали викликати на ідеологічно-кадебістський килим. Від можливого виключення з інституту врятував нас тоді Мусій Богущький. У газеті «Радянський Крим», редакції якої очолював його товариш, здається, Федір Шапочка він подав резонансну репліку. На неї відреагували в обкомі і інститутський партком закрити «кримінальну справу Вольвача і Горбовича».

Зі студентами українського відділення Кримського педінституту ми організували спільну хорову капелу. Микола навіть навжився кілька разів виходити на сцену. У нього був тонкий слух. Наш хор виступав на студентських вечорах. У ньому переважав український репертуар. Я й сьогодні переконаний, що організовані нами з Миколою гуртки, сприяли українізації зросійщеного Кримського сільськогосподарського інституту. Контингент його студентів складався із сільських дітей з усієї України. Їх денационалізували свідомо й цілеспрямовано, аби ті, прибувши в українське село, продовжували зросійщувати українських селян. Саме у такий спосіб упродовж кількох десятиліть в Криму і по всій Україні творили теперішнє «русскоязычне население». За задумом кремлівського ідеологічного «гебельса» Михайла Суслова, комуністична влада виконувала «нову историческую общность — советский народ».

Петро ВОЛЬВАЧ,
академік УЕАН, дійсний член НТШ,
заслужений діяч науки і техніки АР Крим,
лауреат міжнародної премії
ім. Дмитра Нитченка та премії
Лєвка Симиренко НАН України
(Закінчення в наступному номері)

Візд гуртківців до колгоспу ім. Калініна Сімферопольського району у с. Перевальне. Весна 1960 р. (Микола Горбович — крайній ліворуч)

КНИГИ З «КИЇВСЬКОЇ ВАЛІЗИ»

Цілісіньку валізу унікальних книг заніс нещодавно до редакції директор видавництва «Книга Роду» Валентин Чешейко. Але відразу попередив, що цей дарунок для нашої «Світличної» бібліотеки не від нього особисто, не від видавництва, а від «Холодноярської ініціативи» (це, нагадаємо, громадський проект, що об'єднує 77 громадських діячів, письменників, істориків, журналістів, правників, правозахисників, політологів та економістів; створений наприкінці літа 2010 року з метою координування різноманітних суспільних ініціатив, які несуть користь українській громаді).

Про те, що цей щедрий дарунок, за який ми сердечно дякуємо, буде корисний кримській — і не лише українській! — громаді, зрозуміло вже із самих назв книжок та коротеньких анотацій.

«Відродження нації. Заповіт борцям за визволення» Володимира Винниченка (м. Київ, «Книга Роду», 2008 р.). Про

перемоги й поразки Української революції 1917-1920 років та її відомих учасників розповідає у своїх працях «Відродження нації» (1920 р.) та «Заповіт борцям за визволення» (1949 р.) голова першого уряду УНР, автор чотирьох доленосних універсалів.

Нестор Махно. «Сповідь анархіста». Основу видання склали три книжки мемуарів автора, що побачили світ 1929 і 1936-1937 років у Парижі, інші спогади Н. Махна, а також його дружини Галини Кузьменко про події громадянської війни в Україні 1917-1920 років.

Петро Григоренко. «Вітер зустрічний» — книга спогадів колишнього радянського генерала, незламного в'язня совісті, що пройшов шлях від невдалої спроби створення підпільного «Союзу боротьби за відродження ленінізму» до беззастережного неприйняття режиму та правозахисної діяльності, за що його було позбавлено війсь-

кового звання і на довгі роки запроторено на примусове психіатричне лікування, яке КДБ застосовував у боротьбі з інакодумством. Зрештою його позбавлено і радянського громадянства. Увазі читачів пропонується найцікавіший, на погляд видавців, етап життя відомого поборника прав людини, одного із співзасновників Гельсінського руху в СРСР.

«Залишенець. Чорний Ворон» В. М. Шкляра (м. Харків, Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011 р.) У цьому романі, над яким автор працював майже 13 років, висвітлено одну з найдраматичніших сторінок нашої історії — повстанську боротьбу українців проти окупаційної влади у 1920-х роках. Із глибин забуття вириває містична постать отамана Чорного Ворона, що переміг смерть...

«Іх називали бандитами, розбійниками, головорізами й навіть у прокльонах-ана-

Подаровані книги з «київської валізи»

фемах забороняли згадувати їхні імена. Щоб вбити у пам'яті упокоїної маси ту ідею, за яку повстанці жертвували свої молоді життя. Авжеж, вони стріляли, вішали, палили, нищили — але кого? На їхньому бойовому чорному прапорі напис: «Воля України або смерть». Вони не вийшли з лісу навіть тоді, коли навкруги запанувала чужа влада і вже не було надії на визволення. Вони залишенці — обрали собі смерть».

Сьогодні ми пропонуємо увазі читачів вступну статтю І. Ольховського до книги «Записки генерал-хорунжого» Юрка Тютюнника (м. Київ, «Книга Роду», 2008 р.), де йдеться, зокрема, й про революційні події у нашому Криму. Ця книжка споминів належить перу лицаря Української революції першої половини ХХ сторіччя, генерал-хорунжого армії УНР Юрка Тютюнника (1891-1930) — людини героїчної,

трагічної, «звійованої, але не зламанної» долі. Читайте і поспішайте до бібліотеки «Кримської світлиці» — ми розповіли лише про кілька подарованих «Холодноярською ініціативою» книг із «київської валізи», а раптом те, що не помістилося в цей огляд, ви вже давно шукаєте?

Втім, продовження бібліотечної рубрики — в наступних числах «Світлиці»!

Підготувала
Любов СОВИК

За сміливість, талант переконувати інших людей і вести їх за собою генерал-хорунжого Армії УНР Юрка Тютюнника у неповні тридцять літ підлеглі називали батьком, отаманом, вождем. Недоброзичливці звинувачували його в бонапартизмі, а дехто з військових старшин вбачав у ньому суперника Головного Отамана Симона Петлюри і навіть підбивав його до військового перевороту, аби взяти владу в свої руки.

Справді, його залізна воля, рішучість і впевненість не раз ставали вирішальними чинниками у, здавалось, безвихідних становищах, приносили перемогу і славу. Водночас надмірна його самовпевненість ставала причиною поразок і, зрештою, завела його у влаштовану радянськими чекістами пастку.

Гадаю, волелюбність і харизматичність Юрка Тютюнника була вроджена. Адже з'явився він на світ 1891 року, наступного дня після християнського свята Юрія Переможця, у благодатному Шевченковому краї — селі Будишах на Черкащині, у хліборобській родині, де жив дух Кобзаревих «Заповіту». До речі, по материній лінії Юрко Тютюнник — онук сестри великого поета Ярини Шевченко. 1902 року жандарми взяли під варту всіх чоловіків родини Йосипа Тютюнника, що дозволяли собі вільнодумство, в тому числі й одинадцятирічного Юрка. Правда, через тиждень батька родини та менших його синів відпустили, а старших заслали «за мазепинство» у Вологодську губернію. Через п'ять років один з братів втік із заслання за кордон. Другого під час втечі поранили і він наклав на себе руку. Йосип Корнійович не витримав такого удару долі і 1908 року помер. Вистояти у життєвих знегодях юному Юркові Тютюннику допомогло знайомство з видатними українцями. Його першим вчителем був учений і революціонер, автор низки праць про селянство і землеволоніття в Україні Тихін Осадчий, а також відомий український помілог і садівник Левко Смирненко, батько якого дав Тарасові Шевченку гроші на видання «Кобзаря» 1840 року.

Маючи таких наставників, Юрко Тютюнник успішно закінчив Уманське училище землеробства, витримав іспити у Київській приватній гімназії імені Л. Жука, самотужки опанував ази політекономії та соціології і готувався до вступу в університет. Але 1913 року його призвали в царську армію. Служив він солдатом шостої Сибірської стрілецької полку. Після вибуху Першої світової війни Юрка Тютюнника направляють на фронт. В одному з боїв йому поранено пальці лівої руки. Рік триває вимушена відпустка. Потім знову фронт, школа прапорщиків у місті Горі, направлення у розпорядження начальника штабу Одеського військового округу, а звідти — у 32-й Сімферопольський запасний піхотний полк. Саме тут у революційні лютевні дні 1917 року яскраво проявився організаторський хист молодого прапорщика. На зборах офіцерських та солдатських депутатів, які своїм рішенням усунули з посади начальника гарнізону, генерала Радовського, його обирають заступником голови гарнізонної ради солдатських депутатів. На хвилі революційного піднесення у Сімферополі постає Українська громада, що складається переважно з офіцерів, солдатів та матросів. З її ініціативи створюється Український військовий клуб імені гетьмана Петра Дорошенка. Першим заступником голови цього клубу обирають прапорщика Тютюнника. У керівництві клубу виникає задум сформування в Сімферополі

ЗВОЙОВАНИЙ, АЛЕ НЕ ЗЛАМАНИЙ

першого українського козацького полку імені Петра Дорошенка на зразок Київського козацького полку імені Богдана Хмельницького, що охороняв Центральну Раду. Ось як він сам згадує про це:

«Відкриніть віче, я запропонував:
— Хто поміж вами українці, піднесіть руку догори!

Піднеслося не більше трьохсот рук.
— Малороси! Піднесіть руки! Піднесло руки коло половини присутніх.

— Хохла! Піднесіть руки!
Знов піднесла руки добра третина.

— Українці, малороси і хохла! Всі разом піднесіть руки! Понад головами кількатисячної юрби піднісся ліс рук.

Одиниці, що не піднесли рук, не були помітні серед загалу».

Українські солдати вперше почули виступи на різні політичні теми рідною мовою. На лекціях про землю, війну, освіту, економічні справи обов'язково з'ясувалися інтереси України і Росії у цих питаннях. Слухачі доходили висновку, що вони часто відмінні, а інколи зовсім протилежні. В такій атмосфері полкові роти, в яких була більшість українців, оголошували себе українськими сотнями, обирали сотників з українських офіцерів. 31 травня 1917 року збори клубу імені гетьмана Петра Дорошенка під головуванням Юрка Тютюнника ухвалюють рішення створити з солдатів і офіцерів гарнізону Перший Сімферопольський полк імені П. Дорошенка. У Петербург пересилається телеграма з проханням затвердити таке рішення. У відповідь Керенський наказує перевести Тютюнника до 228-го запасного полку в Катеринославі (нині Дніпропетровськ). Проте Юрко Тютюнник їде в Київ як делегат Другого Всеукраїнського військового з'їзду. В своїх спогадах він передає загальну атмосферу зібрання, детально змальовує обставини, в яких проходили засідання. Водночас

Юрко Тютюнник дає виважену оцінку керівникам Центральної Ради, які не змогли скерувати енергію народного піднесення у творче русло: «Провідники боялися рішучих слів, а ще більше боялися рішучих дій». Причину такої нерішучості він вбачає у тому, що «наші провідники любили Росію! Що се була за протиприродна любов, годі сказати. Чи се була любов старої жінки, що колись молодію з примусу віддалася і цілий вік гиркала на свого чоловіка, не помічаючи, що давно вже його покохала, чи любов льокая до зубожілого пана, чи любов прирученої звірини до дзвоників на ярмі, але залишається фактом, що в наших провідників була таємнича, можливо підсвідомо, любов до Росії. Зі своєю любов'ю провідники дуже ховалися. Але часом се ставало помітним. В такі моменти здавалося, що маси розтопчуть усе і всіх на своєму шляху до свободи, стихійно кинуться на ворога і вже в самій боротьбі знайдуть собі нових вождів, які не спинятимуть нового життя».

На з'їзді Юрка Тютюнника обирають членом Центральної Ради та Всеукраїнської Ради Військових Депутатів. У нарисі «Творимо!» він пише про те, як важко, з якими оглядками, з якими суперечками давався кожен крок на шляху утвердження української влади. Тютюнник палко підтримує революційний виступ полку імені Павла Полуботка, що захопив російські державні установи і готовий був передати їх українській владі, і нарікає, що Український генеральний військовий комітет допоміг росіянам у придушенні виступу козаків-полуботківців, що був першим масовим протестом проти угодовства українського політичного центру. Підсумовуючи свою роботу в державних органах в Києві, він зазначає: «Революція набирала більшого й більшого розмаху. Треба було творити. Треба було будувати. Ми мали сприятливі умови, щоби творити, — наш ворог, Росія, захитався в своїх найголовніших підвалинах. Ми мали знаменитий матеріал для будівлі — спалахнувши революційним ентузіазмом народні маси. Та серед керманічів Ц. Ради не знайшлося людини з творчим генієм. В нас були каменярі, і часом непогані, але не було архітектів-творців. Ми не мали провідників. Ті люди, що вважали себе провідниками, не були ними. Час, дорогий час минав; умовини змінювалися в нашу некористь; дорогий матеріал псувався».

Наприкінці літа 1917 року Центральна Рада відраджує Юрка Тютюнника на його батьківщину — Звенигородщину — для пологдження конфлікту, що виник між Земськими зборами і кошем Вільного козацтва. У перших числах лютого Тютюнник стає кошовим отаманом і перетворює Звенигородський кіш на Об'єднаний штаб Вільного козацтва південної Київщини і північної Херсонщини. Під час вдало спланованих штабом боїв проти 8-ї збільшовизованої російської армії на станції Бобринській до рук козаків ледве не потрапив командувач окупаційних військ Муравйов, що місяць тому топив у крові Київ. У мемуарах Тютюнник переказує його інтерв'ю газеті «Ізвестія В.Ц.К.»: «На Україні прийшлося натрапити на оригінальну організацію буржуазної са-

мооборони. Особливо дався взнаки Звенигородський повіт, де український шовіністичний націоналізм збудував собі фортецю у формі так званого Вільного Козацтва. Ся організація не тільки не допустила нашої влади в повіті, а навпаки, сама перейшла до наступу, чим зробила чималу шкоду нашим військам. Я дуже жалію, що мені не довелося зруйнувати се гніздо, втопити в крові тих, що посміли підняти руку на червону армію...»

З приходом в Україну німецьких військ Центральна Рада розпочинає демобілізацію Вільного козацтва і доручає це робити уповноваженому сьомої дільниці Південно-Західного фронту Юрку Тютюннику. Але той зброю та майно розвозить по селах і роздає людям, а німецькому комендантові доповідає, що склада нібито розграбовані. Розпочинається слідство. Причетності Тютюнника до цієї акції довести не вдається, але до Звенигородки присилають полк німців, а також каральний загін російських офіцерів, що були на службі в гетьмана Павла Скоропадського. Вони шомполують селян, гвалтують дівчат і молодих, мародерствують. Обурений Юрко Тютюнник їде до Києва і добивається зустрічі з гетьманом. Почувши про те, що виробляють його підлеглі, Скоропадський відбиває телеграму з наказом про відклик карателів зі Звенигородщини і одразу ж одержує відповідь: карателів винищено селянами під містом Лисянкою. Як з'ясувалося, селянське повстання очолював внук Тараса Шевченка, сотник авіації Левко Шевченко. Тютюнникові він радив не втручатися у безнадійні повстанські справи, аби зберегти себе для майбутньої боротьби. Однак колишній Звенигородський кошовий не уникнув ув'язнення. Його кинули в лук'янівські каземати, де він потоваришував з сотником Андрієм Вовком та отаманом Паленком. 14 листопада 1918 року вони підняли у в'язниці бунт і, вирвавшись за тюремні мури, приєдналися до військ Директорії, що якраз вступали до Києва.

Наприкінці лютого 1919 року командування Армії УНР посилає Юрка Тютюнника у партизанський загін Матвія (Никифора) Григор'єва. Він прихильно ставився до Директорії, але його повсякчас переманювали на свій бік більшовицькі агітатори. Тютюнник знав Григор'єва з часів служби в Сімферополі, коли той був штабс-капітаном 35-го Феодосійського запасного піхотного полку. Коли Тютюнник прибув до Григор'єва, той уже пристав до Червоної армії, очоливши першу бригаду Першої Задніпровської стрілецької дивізії, якою командував Павло Дибенко. Однак Юрка Тютюнника призначили начальником штабу цієї бригади. Тут він розробляє плани звільнення Херсона, Миколаєва, Вознесенська, Одеси від білогвардійців, французів та греків. За взяття Одеси його нагороджують орденом Червоного Прапора і призначають на деякий час комендантом міста. Коли ж бригаді Григор'єва дають наказ вирушити в Угорщину для підтримки тамтешнього прорадянського уряду, командири і начштабу відмовляються його виконувати, проголошують антибільшовицький універсал і піднімають повстання.

(Закінчення на 14-й стор.)

КУДИ ЦЕМО?

Ідем по замкненому колу,
Згубивши напрям справжніх трас.
Показуєм сідницю голу —
Все, що лишилося у нас.

Самі себе перехитрили,
Згубивши, що Всевишній дав.
Хоча були достойні сили,
Щоб рідний край на ноги став.
Гризня і сварка — наша тема,
Отак жили і так живем.
Як скажеш сто разів «нікчема» —
То попадеш в розряд «нікчем».

В іронію вмочив слова ці —
Хоч гнів затемнив краєвид,
Бо празникують знов поганці,
Добравшись до смачних корит.
Злодії, хитруни, заброди —
У них брехня взамін одерж...
Ти усвідомлюєш, народе:
Куди ідеш і з ким ідеш?

БЕЗ ВОЛІ ТА ПРАВДИ

«Не треба нам волі,
Не треба нам правди» —
Слова ці поволі
Роз'ятрують рани.

А рани болючі —
Криваві й сердечні...
В брехливих онучах
Яка незалежність?

Зло вислало килим...
Хіба ми не бачим?
Чого тільки скиглим,
Чого тільки плачем?

Чого не кладемо
Відважність у руки,
Щоб недруг шоденно
Чув грим перегуків?

Народе! Мій брате! —
Хай чується всюди:
Без волі та правди
України не буде!

**ДЛЯ ЧОГО В СВІТІ
МИ ЖИВЕМО?**

Далекий крик, близьке зітхання —
Біжать в суєтах день за днем.
І постає німе питання:
Для чого в світі ми живемо?

Для того лиш, щоб їсти й пити,
Небесну каламутить гладь,
На древніх стінах недобитих
Нікчемне «Вася» написати?
Що вміємо — ковтати горілку
І сльози витирати гіркі.
Хіба не стане серцю гірко,
Коли навколо отакі?

На гроші наше панство ласе,
Накралося — і все гуля.
Чим золотіші їх палаци,
Тим отча вбогіша земля.

Ідем похнюплено, похило,
Ховаючи одвічний страх.
А де ота козацька сила?
Де іскри волі ув очах?

Чого всиха український корінь,
(Сусіда помагає в цім).
Чого схилились у покорі
І смуток поселився в дім?

Прокиньмося, брати-панове,
І, не минаючи проблем,
Знайдіть для відповіді слово:
Для чого в світі ми живемо?

ПОДЯКА ПІСНІ

Не йшов з фанфарами у ногу,
По власній стежці шкандибав,
Але у серці, слава Богу,
Не заглушив шемких октав.

Ой, на шляху траплялось різне —
Було трагічне і сумне...
Але йшла десь поруч пісня,
Щоб в час лихий спасти мене.

За те, що пив з криниць любові,
Що не втопився у злобі,
Що душу грів у ріднім слові, —
Я, пісне, дякую тобі.

* * *

В чому щастя? Пізнаю з роками
Риси щастя — спільні і не схожі...
Доторкнись не зможеш їх руками,
Роздивитись — певне,

теж не зможеш.

Бо вони — як чародійство пісні
Чи слова кохання під вербою...
В чому щастя? — відповіді різні.
А для мене — просто будь собою.

* * *

...А треба жити кожним днем,
Не відкладаючи на потім...
Що має бути — не обминем
В своїх стараннях і турботі.

Нам треба жити кожним днем.
Не ждаль омріяної дати.
Горіть сьогоднішнім вогнем,
Бо «потім» може й не настати.

* * *

Нікчемне, беручке, мов клей, —
До всіх вчепитись може...

Уміймо забувати зле
І пам'ятати хороше.

Крізь втому, котра спину гне,
Крізь біль невдач і крики
Хай не заступить нам дрібне
Побачити велике.

НАУКА БАТЬКІВСЬКА

Щоб каяттям, бува, себе не мучити,
Мені мій батько промовляв колись:
— За стіл ніколи не сідай
з бундючним,

До нічого ніколи не тулись.

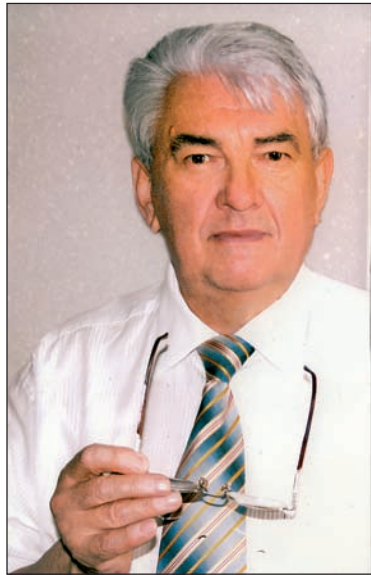
ПРИКАЗКА

Що візьмеш — утратиш,
Віддаси — твое...
В приказці крилатій
Хитра мудрість є.

Натерпівсь багато,
Та усе — дарма:
Що узяв — утратив,
Що віддав — нема.

СИГАРЕТНИЙ ДИМ

Звичай вельми дикий —
Сigaretний дим...
А дівчаті тільки
Чотирнадцять зим.

Вадим КРИЩЕНКО**ДЛЯ ЧОГО В СВІТІ МИ ЖИВЕМО?**

І не має гадки,
Як на світі жить,
Що колись дитячко
Має народить.

І злітає птахом
Думка непростая...
Хочеться, щоб пахли
В дівчини уста.

Щоб розквітло тіло
І міцніла стать,
Щоб її хотілось
В губи цілувати.

...Сigaretа в роті,
І стакан вина...
А що буде потім?..
Бог єдиний зна.

БОРИМОСЯ ЗА ЮНІ ДУШІ

Борімося за юні душі,
За нашу парость молодю.
Хай роки доброти не сушать,
Що квітла в нашому роду.

Хай юнь про гожі справи мріє
І прапор гідності трима,
Між брехунів і між злодіїв —
Такого прикладу нема.

Мені болить, мене тривожить
Цинізм, жорстокість, сліпота.
Повірте, друзі, вам негоже
Мінять на них свої літа.

Сини-синочки, — вам належить
Наш дух не вивітриць, як дим.
І хай відлунное прийдешнє
Українським словом дзвінковим.

Не міряйте усе на гроші,
А правдою звиряйте все.
Тоді Господь і дні хороші
У вашу долю принесе.

Хай вас мине лиха година...
Збагніть слова простих чеснот:
Такою буде Україна,
Як завтра ви — її народ.

ЗА РОКОМ — РІК

За роком — рік,
За кроком — крок...
Я душу спік,
Сльозами змок.

Пізнав печаль
Я не одну...
Та долю все ж —
Не прокляну.

Бо основне:
Я був, я жив.
Не все забрав —
Щось залишив.

ПІД ШАТИ ЗЕЛЕНІ

Під шати травневі, зелені, —
Кажу собі, — знову рушай.
І, може, рядочки натхненні
Знайде тут для пісні душа.

Хай пісня крильми замахає,
Як птах, набере висоти,
Як незрадливє коханню
Для пари собі віднайти.

КРАСА РІДНОГО КРАЮ

Красою рідний край багатий,
Навкруг — як фрески з вітаря...
Квітують мальви біля хати,
А угорі горить зоря.

Хай скептик каже: вже не модні
Червоні кетяги калин,
Та тішать серце і сьогодні
Ці кольори живих картин.

Калина, сонях, білі гуси,
І ластівка, що гнізда в'є...
Я не соромлюсь, не боюся
Сказати, що це все моє.

Чорниці кушук під сосною,
Пташиний спів до забуття...

Краса лишається красою,
Якщо вона вросла в життя.

А МИ П'ЄМО

Бідуємо... Але п'ємо — аж темно,
Задуму відігнавши від чола...
Проклята чарка — це одвічна тема
Убогого українського села.

Все продається тут за оковиту...
Я оглянусь, задумаюсь на мить:
В моїм селі уже давно пропито,
Що можна «отоварити» і пропить.

Закрили клуб,
затихнув дзвоник школи,
Захрипнув пісні чарівний мотив...
Але ростуть «генделики» навколо,
Де подадуть у пляшці й на розлив.

Хоч хата вбога і хлівець поганий —
Та наливай в гранчак
без зайвих слів...
Яка ганьба. Хіба ми з роду

п'яниць?
Хіба ми з роду вічних гультьвів?
Ні, ми уміло сяйли й косили,
Колось найкращим

був наш хлібний лан.
Та забирає думання і сили
Оцей підступний,
цей хмільний дурман.

Пропити можна долю і родину,
Бо гірше ворогів зміїне зло...
Ти маєш щось робити, Україно,
Щоб врятувати своє хмільне село.

ЖІНКА

Вже жінка — не дівчатко,
Сивинка в косах темних.
А з нею і мовчати
Так легко і приємно.

Про почуття не каже —
Лише протягне руку
І в хусточку зав'яже
Твої печаль і муку.

Промінням сонця вмита —
Вся з гідності й покорі,
Зуміє розділити
З тобою втіху й горе.

Скупа на зайве слово,
Та на добро багата.
І квітне волошково
Краса ще не прим'ята.

А на шоках неначе
Незіврані лілеї...
І сам немовби кращим
Стаєш ти біля неї.

ЗАЛИШАЄТЬСЯ СЛІД

Пролетіла любов,
Щезла десь вдалині,
Не догнати її
На баскому коні.

Чого ж серце болить
І гуде голова? —
Бо лишила любов
Чорноброві слова.

Залишила сльозу
І приглушений біль...
Хто тепер відповідь:
Звідки це і відкіль?

Ні, печальним очам
Дивуватись не слід,
Бо минає любов —
Залишається слід.

МУЗИКА

За мною ходить якийсь мотив —
Немає кінця, нема початка...

Чи ти любила, чи я любив?
Чи просто з ночі скрипка грала?

Вже відхоллоло рук тепло,
Вже загубивсь привітний вираз...
Усе минуло, відійшло.
І тільки музика лишилась.

Тінь згадки щезла й відпливла —
І повернуть її несила...
І тільки музика. Й слова:
Чи я любив, чи ти любила?..

ЛЕТІЛА ПТАШКА

Летіла пташка
З крилом зеленим...
Як стане важко —
Приходь до мене.

А пташка друга
На землю сіла...
Підем до луку,
Де пахне сіно.

Печаль — не горе,
Я заспокою.
Ой, буде добре
Тобі зі мною.

Слова прозори
Зростуть, мов квіти,
Ще й будуть зорі
Нас веселити.

Летіла пташка
Та й сизувата...

Стрічання наше —
Трава прим'ята.

Та тільки біла
В траві сорочка...
Але про більше
Казать не хочу.

Зірниця рання
Згасає тихо...
Земне кохання —
Найбільша втіха.

Злетіла пташка
З крилом зеленим.
Як стане важко —
Приходь до мене.

ПОБУДУЙ МЕНІ СВІТ

Побудуй мені світ
без обману і злості,

Де, як свічі, горять
промінці доброти,
Де забуті казки
щось нашіптують досі,

Що згубилось давно у юрбі суєти.
Побудуй мені світ
із віночком любові,

Там, де ширість спішить
на високий поріг,
Бо так важко мені без цієї обнови,
Бо кохання помре

і залишиться гріх.
Побудуй мені світ
із прозорого неба,

Із вечірніх зірок і пахкої трави,
Бо мені в цім житті
віри справжньої треба.
Посміхніся мені — і мене оживи.

Побудуй мені світ —
і приходь сюди в гості,
Тільки спомини давні
в душі не носи.

Ой, як добре нам бути
без обману і злості,
Де горить ув очах
свічка ласки й краси.

КРАПКА ЛІТА

Сьогодні день — це крапка літа,
Бо завтра осінь вже почне
Кидать свої слова на вітер,
Писать своє есе сумне.

Гей, літо в житній одежині,
Яка швидка твоя хода...
І вечори були ожинні,
І сріблом хлопала вода.

Були слова такі сердечні,
Що пахли, як серпневий сад,
Були наївність та безпечність,
Не оглядалися назад.

Не шкодувать хотілось — мріять
В обіймах тополиних рук.
Хотілось любов помірять
Безмежністю лісів і лук.

Було, було усе... І раптом —
Птахи вервечкою летять...
Це знову літо ставить крапку
В тонкому зошиті життя.

НА СПАСА

Сад листя вітер об росу,
Показує прикраси...
Іду до церкви і несучу
Я яблука на Спаса.

Вода свята, вода жива
Нам осятять і груші...
Нехай притишаться слова
І подобриють душі.
Нехай же вродять на той рік

Знов яблука червоні
Й не передіуть нам доріг
Зла навіжені коні.

Хай квіти сіються між трав,
А сонечко — на ликах...
Нехай усе, що тут сказав,
На Спаса осятяться.

ЗАГУБИЛО ЛІТЕЧКО ТЕПЛО

Відбувало, біло відцвіло,
Відлетіло, як гучні зозулі.
Загубило літечко тепло
У ярку, де дві верби-красуні.

Вже загусла вечорова тьма,
Жовте листя падає на лицьа...
Відбувало... Літа вже нема,
Та чомусь воно мені ще сниться.

ЧИТАЮ КНИГУ ЛІТА

Я читаю книгу літа,
Сонцем писана вона.
Слово — яблуко налить,
Слово — груша запашна.

Умивається спросоння —
Відкриває очі сонях.
Гарбузяне ходить диво,
Кругле, як земне світило.

Відцвіли на зелен-вітті
Абрикосові зірки.
Золотого розмайття
Я читаю сторінки.

Книга літа... Чом же раптом
Тінь торкнулася лицьа?..
Бо читати небагато
Залишилось до кінця.

ДИВЛЮСЬ НА ОСІНЬ

Дивлюсь на осінь,

на мазки барвисті,
Та не знаходжу згублених видінь.
А біла тінь на пожовтілім листі —
Як нашого стрічання зблідла тінь.

Згадалося: коханням обігріті,
Ми двоє бігли по м'якій стерні...
Усе лишилось у весні та літі,
А в осені — лиш спомини одні.

Було недавно чи було давно це? —
Ту згадку чує серце береже.
Бо все останнє як осіннє сонце,
Яке ще світить, та не гріє вже.

...Дивлюсь на осінь у вечірній тиші,
Завже уже застуджене тепло...
І те стає ріднішим і милишим,
Що не забулось... А все-таки було.

І ТИ ПРОБАЧ МЕНІ

В своїй любові ми з тобою грішні,
В своїй любові ми немов святі,
Бо дні були щасливі та невітні
У нашому нелегкому житті.

Щасливий я, коли тебе побачу,
І відлітають помисли сумні.
За все болюче — я тобі пробачу,
А за все прикре — ти пробач мені.

Життя не раз байдужою рукою
Кидало наші долі врзніобіч.
Та все ж любов єднала нас з тобою,
Долаючи всі кручі протиріч.

Життя не раз байдужою рукою
Кидало наші долі врзніобіч.
Та все ж любов єднала нас з тобою,
Долаючи всі кручі протиріч.

За помилки я не боюсь розплати,
Усе, що скаже небо, — я віддам.
Але не хочу, мила, віддавати
Тебе чужим рукам, чужим губам.

Пережили випробувань чимало.
За грішне все —
нехай простить Господь.
Накинь на плечі неба покривало,
Забудь лихе

й до мене знов приходь.
Щасливий я, коли тебе побачу,
І відлітають помисли сумні.
За все болюче — я тобі пробачу,
А за все прикре — ти пробач мені.

ПРОФІЛЬ

В безсоння кави я наллю,
А ніч — як песик волохатий...
Боюся вимовить «люблю»,
Щоб того слова не злякати.

Це відчуття чи почуття?
Різниці в цих словах чимало.
Я серцем ще не прочитав,
Що поглядом ти написала.

І все ж малюю профіль твій
На фоні синього туману...
Тебе лише веду до мрій —
Напівчужу, напівкохану.

НА ГРАНІ ОСЕНІ І ЛІТА

Поклало літо
Зелене блюде.
Меди серпневі
Туди проллються.

Поклало осінь
Лозовий кошук.
І видно в ньому
Грибочок кожен.

Малює мрія
Картину зриму,
У ній і слова
Немає про зиму.

Іду принишло
По світлій грані,
Де пізне літо
І осінь рання...

ФОРТЕЦЯ ДЖУФТ КАЛЕ ЗАКРИТА

КРИМСЬКИХ КАРАЇМІВ НЕ ПУСКАЮТЬ В ЇХНІ РОДОВІ СВЯТИНІ – ПЕЧЕРНЕ МІСТО ДЖУФТ КАЛЕ, ЩО В ПЕРЕКЛАДІ ОЗНАЧАЄ «ПОДВІЙНА ФОРТЕЦЯ», І НА КЛАДОВИЩЕ БАЛТА-ТИЙМЕЗ («СОКИРА НЕ ТОРКНЕТЬСЯ») ЗІ СВЯЩЕННИМИ ДУБАМИ, ЩОБ ВКЛОНИТИСЯ МОГИЛАМ ПРЕДКІВ. НЕВІДОМО КУДИ ЗНИКЛИ З БУДИНКУ ФІРКОВИЧА ВІДРА, ЛОПАТИ, МАТРАСИ, ПОКРИВАЛА, СПАЛЬНІ МШКИ ТА ІНШІ РЕЧІ, ЗАГОТОВЛЕНІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЮ АСОЦІАЦІЄЮ КРИМСЬКИХ КАРАЇМІВ «КРИМКАРАЙЛАР» ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ В СЕРПНІ 16-ГО МІЖНАРОДНОГО МОЛОДІЖНОГО ТАБОРУ. НА КОЖНОМУ КРОЦІ – ЗАБОРОНИ.

Ці заяви голови асоціації Володимира Ормелі про загрозу зриву табору та унеможливлення будь-якої іншої діяльності на священному для етносу місці, висловлені ним на засіданні круглого столу в Республіканському комітеті АРК з охорони культурної спадщини, викликали у відповідь ряд звинувачень і на його власну адресу з боку керівництва Бахчисарайського історико-культурного заповідника, в який входить древня фортеця. Олії у вогонь підлили чутки про те, що караїми нібито влаштували у будинку Фірковича торговий заклад. А це неприпустимо для пам'ятника культури.

Щоб прояснити ситуацію з встановленням заповідником багатьох заборон для караїмів, яких не було раніше, Міністерство культури АРК і Всеукраїнський інформаційно-культурний центр ініціювали проведення у Республіканському комітеті АРК з інформації двох прес-конференцій. Першим з журналістами зустрівся генеральний директор Бахчисарайського історико-культурного заповідника Валерій Науменко. Він розповів, що в 2003 році в заповіднику розпочалися роботи з внесення його в список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Вони завершилися проходженням одного з

пам'ятників – Ханського палацу в попередній список.

Роботи активізувалися в 2011 році після того, як це завдання було обговорено на засіданні Гуманітарної ради при Президентіві України в грудні 2010 року. Програма робіт включає два основних етапи: по-перше, створення науково-дослідної концепції плану організації території Бахчисарайського історико-культурного заповідника в м. Бахчисарай з встановленням меж і режимів використання зон охорони пам'ятників, а по-друге, створення номінаційного дося і плану управління номінованою територією. Ці документи керівництво заповідника зобов'язано подати в Національний комітет ЮНЕСКО України до 1 вересня 2012 року. Він у свою чергу готує заявку Україні в міжнародні органи ЮНЕСКО з цієї номінації до 30 вересня 2012 року. Після консультацій та уточнень кінцева заявка буде сформована до 1 лютого 2013 року. І у випадку успішного моніторингу міжнародними експертами влітку 2014 року об'єкти культурної спадщини заповідника можуть бути прийняті у список Всесвітньої спадщини.

У червні 2011 року на території заповідника працювала група міжнародних експер-

тів, яка зробила висновок про неможливість проходження Ханського палацу в нинішньому вигляді. Він мало автентичний, втратив історичну цілісність у зв'язку з численними перебудовами в кінці XVIII-го та у XIX-у століттях. Кримчанам запропонували розширити номінацію за рахунок інших об'єктів культурної спадщини Бахчисарая під назвою «Культурний ландшафт столиці Кримського ханства в м. Бахчисарай». Основними об'єктами нової номінації стали Ханський палац і Чуфут-Кале (Джуфт Кале). Крім них, у різноманітних охоронних зонах навколо цих пам'ятників розташований і ряд інших об'єктів культурної спадщини в старій частині Бахчисарая, що ілюструють історію формування цієї місцевості, підкреслюють унікальність збереженого природного та культурного ансамблю: печерні стоянки, ранньовізантійські некрополі та поселення в балці Мар'ям-дере, пов'язане з готто-аланським періодом в історії Південно-Західного Криму, Успенський монастир, кладовище в Йосафатовій долині, Зинджирли-медресе, мавзолей-дюрбе, мечеті золоторинської епохи і часу існування Кримського ханства.

По-різному можна називати ряди заглибин на високій білій скелі над Йосафатовою долиною поблизу Бахчисарая, схожих на пташині гнізда в крутобережних обвітрених урвищах: фортеця, печерне місто Джуфт Кале, родове місце, святина одного з найдревніших кримських етносів – караїмів, і всі вони будуть правильні. Неприступне гірське плато в ланцюгу хвилястих обривів, створене природою та укріплене людьми. Будівлі ніби приклеїлися до скелі, а чотири яруси печер вигадливих форм плавно переходять один у другий.

Первинна їх історія така ж невідома, як і інших печерних міст Криму – Тепе-Кермена, Качикалена, Ескі-Кермена, Інкермана, Мангупа. У будь-якому випадку вони були заселені уже в доісторичну епоху, про що свідчать численні печери, розташовані кількома горизонтальними рядами під містом. Біля входу в ці підземелля помітні в каменях невеликі отвори. За переказами, в них були вроблені кінцями для корабельних причалів у той прадавній час, коли скелі Джуфт Кале були оточені морем.

ЩИТ І МЕЧ НА ВИСОТІ ПТАШИНОГО ПОЛЬОТУ

Тюркська фортеця, відмежована від навколишніх просторів кам'яними уступами, за даними археологів, збудована як великий військово-політичний центр Кримської Хазарії у період її панування на півострові. В ній знаходився останній хазарський каган. Після нього в цьому старовинному фортифікаційному укріпленні оселилися кримські караїми як залишок хазар. Протягом багатьох віків древня цитадель відігравала для них таку ж роль, як Київ і Великий Новгород у древньоруській історії, Рим – у романських народів. Звідси вони бачили розквіт і падіння Херсонеса, Пантікапей, Боспорського царства, а пізніше самі знаходили в печерах надійний схов від хижакських степовиків.

Після захоплення півострова монголо-татарами на переговорах між ханом Батием і князем Данилом Галицьким у 1243 році були досягнуті домовленості про еміграцію різних етнічних груп, у тому числі караїмів, з окупованих територій у Галичину – Волинь. Вона розпочалася в 1246 році. Внаслідок цього переміщення караїми, в основному землероби, скотарі і представники торгового стану, що виїхали з трьох міст – Солхата (Старого Криму), Мангупа і Кафи (Феодосії), отримали від князя Данила матеріальну допомогу і ліцензії на торгівлю зі Сходом.

Після походу в 1398 році вниз по Дніпру Великому князю Литовському Вітовта у вигляді військової контрибуції підкореного народу були переселені разом з татарами і караїми – всього 15 тисяч воїнів з Криму в Литву, де використовувалися як охоронці кордонів, а їхні нащадки і нині живуть в місті Тракай. Їхні ж одноплемінники, що

залишилися проживати поблизу Бахчисарая, виселені татарами за стару стіну фортеці, збудували за дозволом ханів нову. І вона змінила назву з Кирк Єра (земля кирків) на Джуфт Кале, що в перекладі означає парна або подвійна фортеця.

Караїми вели сезонний спосіб життя: весною працювали в садах і на виноградниках, відпочивали зі стадами в степах і горах, а восени поверталися в поселення. При небезпечі стікалися з усієї округи в фортецю. Юрти і худобу розташовували на місці Бурунчак.

Хани, починаючи з Хаджі Герая, підтверджували права караїмів на володіння цими землями. У важкі моменти міжусобиць вони і самі шукали тут притулок. У ханських ярликах, наданих караїмам за військову службу, тобто за охорону фортеці, вони були зараховані до почесного в ханстві стану тарханів (військової аристократії), вільних від суду, багатьох податків і повинностей. Зокрема, тут довго перебував під захистом гарнізону фортеці Менглі Герай.

Однак цей надійний щит для одних високопоставлених осіб міг за одну мить перетворитися в клітку для соколів. Наслідуючи турецьких султанів, які ув'язнювали в Семибаштовий замок послів або представників держав, з якими мали намір вступити в війну, хани утримували у фортеці знатних полонених чи послів. Так, двадцять років (1660–1680 рр.) у ній томився в неволі російський боярин Василь Шереметьєв. Тут же утримувалися стольний князь Андрій Ромодановський (1661–1681 рр.), московський посол Василь Антемов (1692–1695 рр.), польський гетьман Микола Потоцький (1648 р.) та інші.

Військова справа – традиційне

заняття кримських караїмів поряд із садівництвом, скотарством і ремеслами. У боротьбі за виживання і незалежність вироблялася тактика протистояння ворогу з урахуванням географічних особливостей місцевості передгірних Криму. Основи високого військового професіоналізму – характерна особливість життя, закладалася предками, родоплемінні утворення яких входили у склад гунського і хазарського племінних союзів. Імена кримських караїмів зустрічаються серед запорізьких і реєстрових козаків. Вони воювали у складі військових формувань польсько-литовської держави, царської Росії, з'єднань Червоної армії в роки Другої світової війни.

Військове ремесло сприяло прояву і закріпленню таких національних рис, як відданість, стійкість, хоробрість, мужність. І понині головними національними символами кримських караїмів залишаються традиційні: дворогий спис – сенек і щит – калкан. У древньому гербі поряд з ними зображена крипошна башта.

Втрати у війнах були основною причиною скорочення чисельності караїмів. Кількість їх і первісна не перевищувала десятків тисяч, у 1800 році складала близько чотирьох тисяч, до 1913 року зросла до 16 тисяч, а нині наблизилася до критичного рубежу – півтори – дві тисячі в усьому світі. Втрати останнього періоду значною мірою пов'язані з Першою світовою, громадянською і Другою світовою війнами.

НА ШАБЛІ ПРИСЯГНУВ БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НА ХАНСЬКІЙ АУДІЄНЦІЇ

Караїми здавна мали звичай в кінці своїх молитовних книг записувати події особливої важливості, що відбулися протягом року. В одній з таких надрукованих у 1528 році в Венеції книг, що належала якомусь Каракашу з Бахчисарая, є запис про перебування у кримського хана Іслама Гірея III (1644–1654 рр.) гетьмана Богдана Хмельницького. Ось як описується ця подія: «З достовірних джерел відомо, що в 1648 році Богдан Хмель-

ницький був з сином своїм і кількома знатними козаками в Бахчисарай, щоб просити в Іслама Гірея допомоги проти поляків. Хмельницький, який говорив по-татарськи, проголосив цілу промову на ханській аудієнції, обіцяючи надалі союз і дружбу козаків у випадку надання їм допомоги проти спільного ненависного ворога – поляків. Після наради з мурзами хан прийняв пропозицію Хмельницького, примусивши його присягнути на своїй шаблі, і залишив сина його Тимофія в себе у заручниках».

Про те, що було далі, переказано з іншого знайденого запису татарською мовою: «Після того, як глава козаків гетьман Богдан Хмельницький, що жив біля базару в будинку Аветика Оглу, повернувся до Дніпра, його величність Іслам Гірей-хан послав до нас через Сююн

Агу наказ, щоб ми утримували в нашій фортеці сина його Теміша в ролі аманата» (заручника). Однак завжди послухні хану караїми на цей раз почали упиратися, мотивуючи відмову тим, що з сім'єю Б. Хмельницького у них «канли» (кровна помста) у зв'язку з вбивством Ільяша Караїмовича.

Цей переяславський полковник походив з караїмського роду Узунів у Криму. В 1636 році у Варшаві був оголошений малоросійським козацьким гетьманом. Обурені проти поляків реєстрові козаки, за свідченням очевидців, перебили в 1648 році своїх начальників Барабаша, Садовського, Ільяша та інших, а трупи їх викинули у Дніпро. У фортеці побоювалися, що місцева молодь, зчепившись з сином гяура, тобто невірною, не мусульманом, може помститися йому за це кровопролиття.

ДЛЯ КРИМСЬКИХ КАРАЇМІВ?

Саме наявність на відносно невеликій території долини річки Чурук-Су цілого комплексу різноманітних і різночасових археологічних та архітектурних об'єктів, що підкреслюють традиційну для регіону полікультурність та поліконфесійність, і є головною перевагою номінації, якій немає рівних серед інших існуючих і потенційних об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Нині, за словами В. Науменка, в заповіднику працюють над текстом номінації і планом управління цією територією. У план буде входити не лише заповідна територія з особливим режимом охорони та використання, а й ряд буферних зон — забудови, охорони археологічного шару та природно-історичного ландшафту. Обмеження в цих зонах стилю і висотності забудови, дорожніх розв'язок, торгових площ та іншої інфраструктури, пов'язаної з нинішніми і потенційними туристичними потоками, покликані зберегти унікальний природно-історичний комплекс.

Планують у заповіднику відкрити спільно з Кримським історичним музеєм «Ларішеє» новий маршрут для туристів — ханську стежку, по якій хани ходили на мис Бурунчак. Проте перешкодою для реалізації цього за-

думу стала в одному місці стіна. Її треба розібрати, а вона лише недавно була відреставрована караїмами як частина фортеці Джуфт Кале. Як бути? І таких не врегульованих питань у користуванні цим корінним народом півострова частиною заповідної території накопичилося багато.

— Ми ще пізніше тому підготували договір, узгодили його в Міністерстві культури АРК та юридичній службі заповідника, — повідомив наступного дня на другій прес-конференції з цього ж приводу В. Ормелі. — Однак Валерій Науменко відхилив його і запропонував нам інший варіант договору на своїх умовах, які нам як громадській організації не підходять.

У наміченій зміні статусу заповідника В. Ормелі вбачає відлучення караїмів від своїх національних святинь і тому виступає проти включення Джуфт Кале у список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Обґрунтовує свою позицію таким чином. З початку минулого століття багато десятиліть тривало грабування фортеці. Все цінне майно і предмети старовини були з неї вивезені. І лише з утворенням незалежної України ситуація почала змінюватися. За постановою Верховної Ради АРК і при-

підтримці Ради міністрів Криму частину відремонтованого будинку видатного діяча історії та культури караїмського народу Аврама Фірковича, 225-річчя з дня народження якого урочисто відзначається в Криму в цьому році, було виділено для паломників та Кримського етнокультурного центру «Кале». Три роки тому в будинку відкрили виставку колекції експонатів з історії та культури караїмського народу, яку безплатно відвідали тисячі людей. Вигодили меблі в національному стилі.

У період, коли фортеця не охоронялася, караїми чергували в ній, навіть узимку. А влітку п'ятнадцять років підряд працював міжнародний молодіжний табір. Сюди з'їжджалися представники народу з України, Литви, Польщі. Їх тепер там проживає більше, ніж у Криму, де залишилося близько 800 караїмів. Вони на правах господарів завжди радо зустрічають гостей, усіх, хто прагне побувати в родових місцях своїх предків, в їхніх духовних святинях, більше дізнатися про національні караїмські традиції, обряди, пісні. Увесь цей період табір діяв на самофінансуванні і лише в останні роки на його проведення виділялися бюджетні кошти. Люди приїз-

джали групами з дітьми. Жили на першому поверсі в будинку Фірковича від 80 до 150 чоловік, брали участь у розкопках, розчищенні колодязів, реставраціях, проводили конкурси національних страв, ходили в походи, вивчали у спілкуванні рідну мову. Учасникам табору регулярно підвозилися питтєва і технічна вода, було налагоджено харчування і медичне обслуговування.

Офіційно ніхто не заборонив проведення табірної збору і в цьому році. Однак зв'язку з підготовкою до зміни статусу заповідника асоціацію «Кримкарайлар» було поставлено перед фактом необхідності отримання на це письмових дозволів з санітарно-епідеміологічної служби, Міністерства надзвичайних ситуацій, пожежної інспекції, укладання відповідних договорів про місце і строки проведення запланованих заходів з програмами та списками учасників. Якщо їх не буде, для табору треба шукати інше місце за східними воротами фортеці. У цьому безпідставному, на думку асоціації «Кримкарайлар», вимаганні стількох дозвільних документів вона звинувачує перш за все заповідник. Його директор В. Науменко визнає, що документів багато, але нічого вдіяти не може: такий поря-

док. Не можна жити на території історичного пам'ятника лише за усними домовленостями. Пропускаючи у заповідник велику групу людей, дирекція повинна створити їм належні умови і законодавчо закріпити обов'язки сторін, бо в кінцевому підсумку саме вона відповідає за все, що відбувається на його території.

А поки що каменем спотикання і неперешкодою перешкодою в пошуку взаємоприйнятних рішень стало закриття дирекцією несанкціонованого кафе і заборона ночівлі в будинку Фірковича, якому присвоєно статус пам'ятника культурної спадщини в складі заповідника.

Проблеми кримських караїмів, зокрема, збереження національних пам'ятників у Бахчисараї, повернення караїмській громаді приміщення кенаси в Сімферополі, в якому нині знаходиться редакція радіомовлення держтелерадіокомпанії «Крим», обговорювалися і на зустрічі з Верховним комісаром ОБСЄ у справах національних меншин Кнутом Воллебеком, що відбулася нещодавно у Верховній Раді АРК. Повідомляється, що дискусія була конструктивною. У стадії вирішення знаходиться питання з кенасою. Керівництво Криму направило в Кабінет

Міністрів України бюджетний запит на 4 мільйони гривень. Є надія, що найближчим часом редакція радіо переїде в інше приміщення.

Отже, цей приклад ще раз підтверджує: якщо мова йде про пам'ятники старовини, релігійні почуття і національні запити людей, то істинно відшукується посередина з урахуванням інтересів усіх причетних до справи сторін. Дирекція ж Бахчисарайського заповідника як головна уповноважена особа держави на цій історико-культурній території поки що, крім заборон, нічого не зробила в новому правовому полі для того, щоб надати громадській організації караїмів, де майже все здійснюється лише на ентузіазмі, можливість для безперешкодного і безплатного відвідування своїх національних святинь, проведення традиційного молодіжного табору, національно-культурних свят, днів, фестивалів та інших заходів. Вони роблять усе це з власної ініціативи з єдиною метою — зберегти для нащадків культуру зникаючого з карти півострова етносу.

Виправити ситуацію взялися депутати, представники республіканських міністерств і відомств, які вирішили поїхати на місце, щоб побачити все своїми очима, а потім ще раз повернутися до цієї теми.

Валентина НАСТІНА

НА БІЛІЙ СКЕЛІ

Хану хочеш не хочеш довелось враховувати цю ворожість. Три дні і три ночі чекали караїми його вердикт. І він надійшов: «Якщо жителі фортеці почувають кровну помсту, то нехай козак Теміш залишається у вірменському кварталі». Община дуже зраділа, що з її голови спала велика скорбота і жорстоке горе. Ворожий для них син залишився в будинку Аветика.

Відвідання Б. Хмельницьким кримського хана, як відомо, відіграло важливу роль у запобіганні вступу в війну кримських татар, а разом з ними і Туреччини на боці поляків на початку визвольної війни українського народу 1648–1654 років. І наведений рідкісний історичний запис має у зв'язку з цим безсумнівний інтерес.

ПЕРЕД ПАМ'ЯТТЮ ПРЕДКІВ ЗУПИНИСЯ, ПОДОРОЖНІ!

У 1458–1551 роках у фортеці карбували монети. У 1731 році тут було засновано першу в Криму друкарню. У різний час її відвідали і були присутні на молебнях у кенасі всі глави Таврійської єпархії і мусульман Таврійської губернії, майже всі російські імператори, починаючи з Катерини II, видатні письменники і поети, зокрема, Олексій Толстой, Олександр Грибєдов, Адам Міцкевич, художники, мандрівники.

Турецький мандрівник другої половини XVII століття Евлія Че-

лебі був вражений, відвідавши Джуфт Кале і побачивши тут вільне, самостійне панування караїмів: «В середині фортеці є 1530 вкритих черепицею кам'яних, розкішних, чудових і впорядкованих будинків». У той же час він відзначає, що бачив і бідних, які тулилися в печері на окраїні міста-фортеці. Це, звичайно, були не тархани, а жителі навколишніх поселень, яких злидні загнали сюди, і вони обслуговували знатних панів.

Жителі Джуфт Кале, ділячись на дві родові гілки, відповідно зараховувалися до двох тамг — тюркських гербів: сенек і калкан. Професор В. Григор'єв про них, зокрема, так написав: «У народів тюркського і монгольського племені кожне покоління мало і має свою особливу тамгу, яка використовується всіма його родами, випадає на конях і рогатій худобі, зображається іноді на речах і взагалі служить для осіб символом власності, який накладається всюди, де потрібно його позначити».

Втративши військове значення, фортеця, в якій у кінці XVIII століття проживало 1200 чоловік і налічувалося близько двохсот будинків, почала поступово пустіти. В середині XIX століття духовний центр караїв перемістився звідси в Євпаторію. Однак життя тут згасло не відразу. До початку XX століття ще діяла школа. До 1917 року від-

значалися національні свята, звучала музика, лунали пісні. В гостьовому будинку приймали почесних відвідувачів. Урочисто проводилися молебні в храмах. Із різних місць прибували і жили у фортеці паломники-караї. На родовому кладовищі хоронили покійників. Загиблим на чужині встановлювали безмогильні пам'ятники «Йолджиташ»- камінь подорожньому, наприклад, герою російсько-японської війни поручику М. Тапсашару. Утримувалися в порядку храми, будинки, кладовище. У фортеці жили доглядач, сторожі і кілька сімей. Тут шанували пам'ять предків, національних героїв.

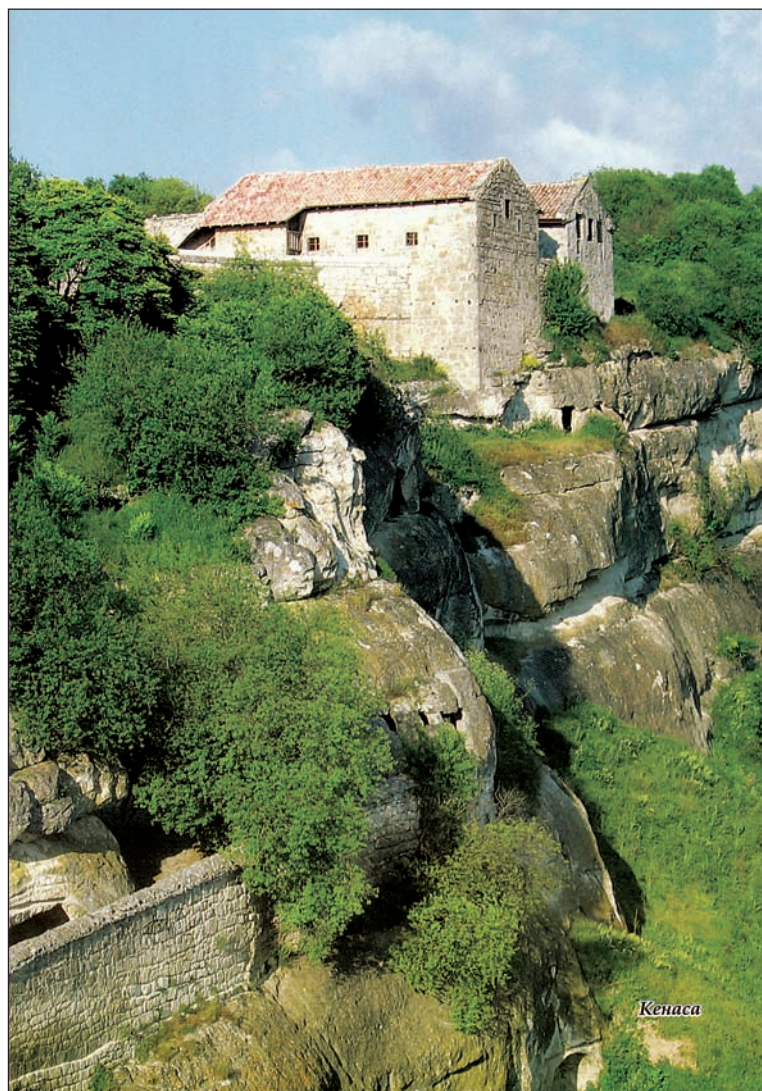
Зустрічі караїмів у родовому гнізді як національній святині, яку відвідували не рідше одного разу в рік, продовжувалися до 1920 року. Перед жовтневою революцією в ньому у вищій сан був посвячений хан Шапшал. За древньою тюркською традицією він прибув у Кале на білому коні. Проголосивши його гаханом (великим ханом), старійшини тричі підняли його на білій повсті.

У радянський період гостьовий дім розібрали на камінь для будівлі міськвиконкому в Бахчисараї. Зняття в 1960-х роках на деякий період черепиці з кенаси призвело до руйнування її внутрішнього оздоблення.

ЯК «СЛІПІЙ» КОЛОДЯЗЬ СТАВ «ЗРЯЧИМ»

Тихе спустіння древнього міста на високому кам'яному ложі, яке ще називають повітряним, приховує в собі безліч таємниць і загадок про далеке минуле воєнного і бурхливого життя Золотої орди та Кримського ханства. Вони тут — на кожному кроці. Вулиці — природна мостова з глибокими коляями, прокладеними віковою роботою коліс і дощу. Коли в середині 1980-х років я вперше побувала в Джуфт Кале, здалося, що з XX століття потрапила в кам'яний період людської цивілізації. Таке відчуття у мене ще виникло в підземеллях Києво-Печерської лаври і на Кам'яній Могили поблизу Мелітополя Запорізької області.

Наш екскурсійний автобус зупинився біля одного з двох входів у фортецю. Далі ми піднімалися вго-

Кенаса

ру на скелю пішки. Головна стежка — Ат Йолу або кінна дорога привела в комплекс оборони біля Малих або Потайних воріт, звідти — до середньої стіни, потім — до великих воріт із зображеннями на мармуровій дошці символами — тамгами. Вдвляється уважніше в кожну з них, у кожний камінець та печерну заглибину і дізнаєшся для себе стільки нового, що емоції просто захлестують, переповнюють усе ество відчуттям відкривача глибинних просторів з висоти пташиного польоту. Навіть моя дочка, якій тоді було п'ять років, без особливих труднощів і втомі обійшла з нами за годину — дві все місто. Ми оглянули руїни житлових кварталів, молитовні будинки, печери,

колодязі і залишки системи водопостачання, мавзолей Джаніке. Розташування під охороною караїв цієї усипальниці дочки хана Тохтаміша, що була дружиною золотоординського намісника в Криму Едигея і матір'ю першого з кримських ханів — Хаджі Герая, свідчить про глибоке довіря їм з боку кримських татар.

Родове гніздо караїмів віками було своєрідним центром духовної згоди. Їхні газани, мулли кримських татар і православні священники з розташованих недалеко від Кале Бахчисарая та Успенського монастиря незмінно вітали один одного з релігійними святами, приходили на виручку в тяжкі моменти.

Валентина НАСТІНА
(Закінчення в наступному номері)

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ЮРІЮ ХОРУНЖОМУ: ЩОБ УСЕ БУЛО ПРАВДОЮ

Сиджу в залі другого поверху Спілки письменників, на столичній вулиці Банковій — ти, Юрко, презентуєш Громадський та літературний журнал Всеукраїнського Товариства репресованих «Зона». Тут сидять твої однодумці, члени редколегії видання — Пантелеймон Василевський, Василь Гурдман, Володимир Косовський, Левко Лук'яненко, Євген Пронюк, Євген Чередниченко, колишні політв'язні, шанувальники твоєї творчості.

Ще далекого 1967 року у видавництві «Молодь» вийшла твоя перша повість з життя і праці геологів під назвою «Вісім місяців — лише мить», й разом із тобою порадили та підтримали творче починання перекладач і літературознавець Григорій Кочур, поет Василь Стус, Іван Дзюба і редактор книжки Юрко Бадзьо. Тому, знаю, завжди свою презентацію ти присвячуєш тим людям. Як і оцей...

Старовинні стіни власника будови генерал-ад'ютанта Ф. Трепова, де нині Спілчанський штаб,

за сторіччя чули не тільки твій спокійний, трохи збентежений голос, а й таких класиків письменства як Павла Тичини, Максима Рильського, Олесь Гончара, Григора Тютюнника... Але то були так би мовити — гуманні виступи, а ти ведеш мову про злочин проти людства. Розповідаєш про тисячі невинних, які томилася й томляться в тюрмах, про те, що варто б було написати про них, надрукувати спогади, власне, й ради цього започатковано «Зону». Неспроста взяв й епіграф до часопису — Стусові рядки: «Народе мій, до тебе я ще верну// Як в смерті обернуся до життя// Своім стражданням і незлим обличчям».

Я втратив нитку розповіді, аж раптом прозвучало із твоїх уст слово «Бабин Яр» і я прислухався — що ж можна ще нового сказати після Анатолія Кузнецова? А ти, посилаючись на архівні пошуки, яким присвятив неймовірно багато часу, ведеш мову про факти, які нікого не залишають байдужими. Бо твій погляд на київську трагедію та злочин фашистів над мирним населенням оснований на незаперечних фактах...

— «Бермудський трикутник» Києва, — кажеш, обіпершись лівою рукою на край столу, й робиш для нас відкриття, — утворений його трьома «Б» — Бабиним Яром, Биківнею і Березанню, довгий час і з різних причин залишався під неписаною офіційною забороною. Спочатку Бабин Яр, де чекісти ховали розстріляних контрреволюціонерів, відкрився очам киян, коли 1920 року до

Києва прийшли на недовго денікінці. Ним же, Бабиним Яром, Биківнею Києва восени 1941 року завершується. Тоді, у вересні, залишаючи 18 вересня Київ і 21 вересня Дарницю, чекісти розстріляли у Биківні останню групу «ворогів народу», а німці, ліквідувавши 29 вересня Баришівський котел оточення 4-х радянських армій, включно з полком НКВД і народними ополченцями з епіцентром у Борщеві, армією перейшли до припиненого Києвом наступу на Москву, а гестапо — до розстрілу у Бабиному Яру єврейського населення Києва. А 18 вересня 1941 року розпочалася Березанська трагедія захисників Києва, які більше двох місяців тримали героїчну оборону. Отже, 60 років тому — 21 вересня 1941р. припинило своє страхітливе функціонування Биківня, 29 вересня німецьке військове командування доповідає Гітлеру про ліквідацію Баришівського котла, і того ж дня нові окупанти Києва розстрілюють у Бабиному Яру кілька десятків тисяч євреїв...

Десь підсвідомо я став розуміти, чому ти взявся за такі непрості теми, пов'язані з неперестіями, незаконно засудженими, стукаючись до архівів КДБ, потайки зустрічаючись із політв'язнями й всіляко їх підтримуючи. Батько! Так, це пам'ять про свого батька, також письменника, Михайла Івановича Хорунжого, викладача української мови і літератури у вищих і середніх навчальних закладах Херсона, Сум і Києва. Вже покійного.

Михайло Іванович двічі зазнав політичних репресій — у 1929–1930 роках (у «справі СВУ») і у 1946–1956 роках за «критику колгоспного ладу, розкуркулювання, сталінської політики в національному питанні, політичних репресій, а також причетність до ОУН». 15 років поневірянь в Комі, в концтаборі при комбінаті «Інтавугілля». Цілком реабілітований посмертно 1990 року. Зрозуміло, що ти доклав чимало зусиль, аби батькове ім'я було чистим як джерельна вода, бо ти його любив і гордився за громадянську позицію.

Сьогодні, коли ти вже в далеких Світах, скажу про часопис «Зона», що його редагував 15 років; побачили світ 20 чисел загальною кількістю журнальних сторінок понад 5 тисяч. Знаю, тебе не раз запитували: «Нащо тобі здалася такі щоденні клопоту?» Так може здатися збоку —

а справді, навіщо? Адже, редагуючи, вчитуючись у ті матеріали, що надходили до редакції від потерпілих від комуністичного режиму, тобі доводилося пропускати через свій розум і серце ті страшні муки, поневіряння, трагедії людей... На це ти відповідаєш допитливим і назйливим словами героя бельгійського письменника Шарля де Костера — Тіля Уленшпігеля, який на запитання, що його примушує боротися за свободу свого народу, відповідав: «Попіл Клауса стукає в моє серце», попіл батька, спа-

іни. Але у вільний час своє брала творчість — одна за одною з'являються твої книжки — «Дзвонити тричі» (1971), «Давні мелодії» (1971), «Дивний камінь» (1976), «Шість балів за впертість» (1982)...

...Коли ми працювали у журналі «Україна», ти мені зізнався — безпосереднім поштовхом до написання історичних книжок було прочитання трилогії Михайла Старицького «Богдан Хмельницький». І це захоплення мінувшиною України, її «блими плямами», бажанням докопатися об'єктивної істини давалося тобі вечорами після геофізичних спостережень на легендарному козацькому острові Хортиця, де отаборилася експедиція. Почалася робота в архівах здалеку, з нашої давньої історії через скіфський період і державу антів, і як результат твоєї роботи виходять збірка «Давні мелодії» та повість «Гонитва до мосту», про козаччину — «Коли промовляють фальконети», українських народників — «Темна грамота», до ближчих до нас періодів — повісті «Чуєш, брате мій» про композитора Кирила Стеценка і «Людя мила» про письменницю Людмилу Старицьку-Черняхівську.

З часом, уже працюючи у часописі «Україна», маючи за плечима десяток видань, відпрацювавши роки в архівах, набивши творчу руку, ти відчув себе здатним до крупнішого жанру прози: романів — «Борвій», присвячений твоєму натхненнику до історичної тематики Михайлові Старицькому, і «Злет і заземлення Григорія Полетики». У всіх романах і повістях — «Вірую» (2001), «Шляхетні українці» (2003), «Любов маєш — маєш згоду» (2003), «Мужичину» (2005), «Садівський садить сад — з Марією і без» (2005) ти намагався дати портрети не тільки головних дійових осіб, а й картини епохи, людей, які діяли в сув'язі з головними героями. Для цього довелося багато працювати в архівах, з мемуарами, листами, спогадами ще живих свідків...

...5 серпня тобі, Юрію Михайловичу, було б уже 75 літ — вік достойного майстра слова. Коли ми, у скверку перед твоїм будинком на вулиці Саксаганській, мріяли зібратися всі разом, працівники журналу «Україна», але не судилося — тепер кладу квіти на поховання Василя Юхимовича, Віктора Голоти, Ліді Коваленко, Миколи Шудрі, і ось, до тебе. Мертві нас ніколи не залишають, і ми маємо про це вічно пам'ятати...

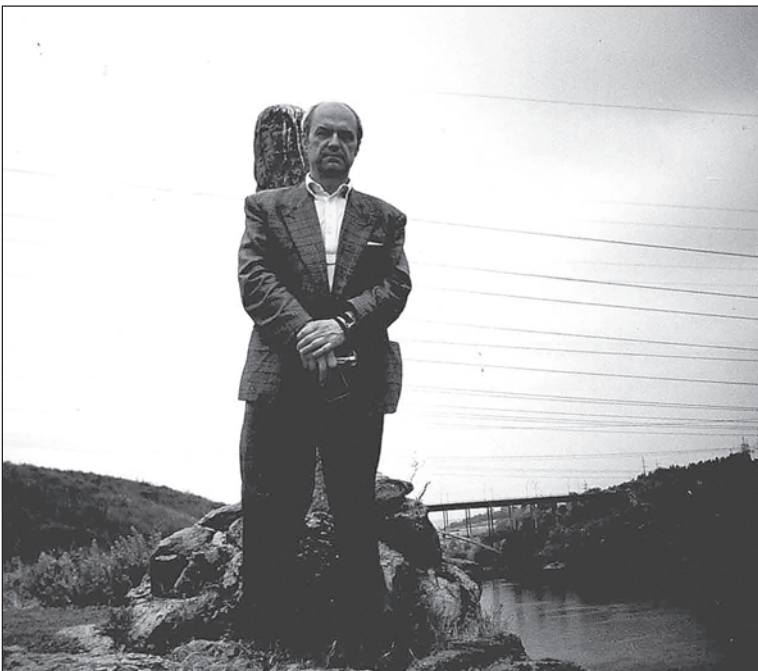
Віктор ЖАДЬКО

Презентація «Зони» в Будинку письменників України. 13. 03. 1996 р.

леного на кострищі ворогами. Отож і попіл батька, Михайла Івановича Хорунжого, який пройшов усі кола пекла сталінських таборів, попіл мільйонів-мільйонів політичних в'язнів-українців щосекундно стукали в твоє серце...

...А починав ти, Юрію Михайловичу, з творів про геологів і геофізиків, але, певно, праця пошуковця земних надр за духом близька до розвідників нашої історії, тому й прихилився до цього спрямування. І неспроста: ще 1951 року вступив до Київського геологорозвідувального технікуму, а після закінчення 1954 направлений на роботу до Тульської геофізичної експедиції. Маючи вольовий характер й бажання навчатися, заочно підвищував професійний рівень в Московському інституті нафтохімічної і газової промисловості ім. Губкіна. Трудився в геофізичних і геологічних експедиціях на території Росії, Казахстану, Укра-

На острові Хортиця. 21. 05. 1997 р.

Виступ на зборах, присвячених 40-річчю творчої діяльності. Ліворуч — П. Рогова, праворуч — М. Слабошпицький

Раїса Іванченко та Юрій Хорунжий під час зустрічі зі студентами філологічного факультету університету ім. Т. Г. Шевченка. 28. 11. 2003 р.

НЕ МОЖНА МОВЧАТИ!

Згряя українофобів та антидержавна орда тушок взяли антиконституційними, шахрайськими методами нищити українську мову, як основу існування незалежної держави. Без мови не існує жодної нації в світі, без російської мови не існувало б Росії, без польської — Польщі, без української мови не буде України. Окупанти будь-якого кольору завжди нищили державність і незалежність, починаючи із заборони мови — як основи існування нації.

Відомо, що народ, який не хоче і не вміє захищати свої інтереси, буде захищати чужі й стане рабом панівної нації. Неможливо повірити в те, що частина українців добровільно, демократичним шляхом віддала країну, свій добробут, свободу і національну гідність в руки неосвічених, аморальних невігласів, для яких Україна — територія, де можна безкарно займатися корупцією, хабарництвом, брехнею і обманом, прийти до влади і стати найбагатшими олігархами в світі. Наруга над мовою збирала перед Українським домом патріотів, які готові, як і воїни Української повстанської армії, служити Україні, українській нації до загиби. Хочу засвідчити — за часів диктатури Сталіна навіть в тюрмах і в таборах влада негайно реагувала на голодування протестуючих. Так було під час Норильського повстання та страйку на золотодобувній шахті на Колімі. Реагувала не тільки адміністрація табору, але й вищі посадовці: генерали ГУЛАГу, прокуратура, ЦК партії. А сьогоднішні владоможці неспроможні до діалогу з українським народом, люд-

ського ставлення до протестуючих.

Не всі українці розуміють, що в них залишилося забрали тільки мову і землю, а все інше (економіка, фінанси, теле-, радіопрострі) — вже давно в чужих руках. Це може бути кінцем незалежної української держави! Недолугі політики думують, а деякі з них навіть переконані, що українське суспільство стерпить такі наруги. Не стерпить! Це показують протести і голодування українців, зокрема, молодих, юних, і не тільки в Україні, але й в усіх країнах, де є наші земляки, від Австралії, Канади, Америки — до європейських країн, і навіть в Азії. Доречно нагадати українофобам і слугам чужих інтересів, що українську мову нищили і забороняли протягом чотирьох століть, але вона вижила і буде жити вічно, як вічно буде існувати Україна і українська нація.

Молоді, освічені патріотичні українці, у кого б'ється українське серце та нуртує козацька кров, об'єднавшись, не дозволять знущатися над українською мовою, державою і незалежністю. Настав час об'єднатися україномовним і російськомовним українцям, щоб разом будувати європейську, українську Україну. Нас дуже тішить, що європейці, які приїздили на Євро-2012, були приємно здивовані привітним, толерантним, доброзичливим українським народом. Але дуже були збентежені великим розривом між бідними і багатими — палацами, автомобілями, яхтами та літаками одних та бідністю інших. У світі давно вже переконалися, що влада, яка втрачає зв'язок з народом і опирається на штики, завжди при-

речена, як би вона не закучувала гайки. Тут вже не допоможуть ні величезні гроші, примітивна пропаганда, підкуп, навіть суцільний терор. Народ, вставши з колін, не може більше жити в клановій системі та оплачувати зі своєї кишені розкішне життя владних структур, а тепер — ще й 17 мільярдів гривень додатково на забезпечення дії закону, яким знищується українська мова!

Дуже шемить серце, болить душа, коли бачиш, як голодують, як страждають молоді хлопці та дівчата, патріоти України, готові до самопожертви, щоб захистити мову, національну гідність, державність і незалежність. Сьогодні політ'язні згадують свої молоді буремні роки, коли вони в тюрмах, таборах голодували, щоб захиститися від свавілля та наруги. Ми вірили і віримо в перемогу правди, справедливості та відродження української мови на всіх теренах України. Треба лише пам'ятати вічні слова генія України Тараса Шевченка: «Мова рідна, слово рідне, хто вас забуває, той у грудях не серденько, тільки камінь має».

Іван ГАСЮК,
почесний голова Кримського республіканського товариства політ'язнів і репресованих

м. Алушта

ЯКБИ Ж ТО ТАК БУЛО...

Шановна редакціє «Кримської світлиці»! У нашій газеті за 22 червня 2012 року в статті під назвою «Великдень на Гурбах» закралася прикра помилка. Не знаю, як воно так сталося, може бажане видане за дійсне, може причини в іншому. Ось слова із статті: «Око вихолплює момент, від якого тепле душа: перед Матір'ю Божою на двох килимках поруч стоять архієпископи Іларіон та Варфоломей Київського та Московського патріархатів, а за ними їхні боголюбиві отці в білих, срібних, помаранчевих ризах (Господи, дай їм мудрості сприяти створенню Єдиної Помісної Православної церкви в Україні)...»

Ех, якби ж то було так... Не скоро, з усього

видно, такі владики стануть поруч. А в той день на Гурбах справді стояли поруч два архієпископи Іларіон і Онуфрій — Вінницький і Браславський, теж Київського патріархату, родом з мого рідного села Дермана, яке знаходиться неподалік Гурбів.

У владики Онуфрія на Гурбах загинули в 1944 році хтось із рідні та близьких людей, тому він і прибув спільно помолитися за них і за усіх загиблих за Волю України. І це зрозуміло. Отак воно було насправді, в той Великдень на Гурбах, що святкувався цьогоріч. Це підтвердять як десятки людей з Дермана, що були на святі, так і обидва Владики. Тому прошу моє уточнення надрукувати в газеті.

Ваш постійний передплатник з Кієва
Юрій ГАЛАБУРДА

КРИМСЬКІ ВОЛИНЯНИ, ВІДГУКНІТЬСЯ!

Нагадуємо, що в Криму діє республіканський осередок міжнародного громадського об'єднання «Волинське братство». Оскільки у «Кримській світлиці» давні й міцні волинське коріння (попередній редактор В. С. Миткалик був родом з Волині, і нинішній — В. В. Качула — також), крім того, добре відомо, що у Поліському краї у газети є чимало шанувальників, тому на недавньому зібранні кримських волинян було вирішено оголосити редакції «Кримської світлиці» центром гуртування тих наших земляків, кого доля закинула до Криму. Тож закликаємо вихідців з Волині відгукнутися і приєднатися до «Волинського братства»!

Голова «Волинського братства» у Криму — Іван Федорович Фролов (на фото — крайній ліворуч). Конт. телефони: (050) 869-37-61, (097) 370-23-77. Чекаємо вас щоп'ятниці!

Кримські волиняни в гостях у «Світлиці»

ОТАК ЖИВЕМО...

Керуючись голосом серця, у конфліктних ситуаціях здебільшого беру бік того, кому гірше, хто слабший, навіть якщо єдиним виправданням на його адресу є відома фраза: сам не знає, що творить. Та чи звільняє незнання від відповідальності? Як сказати...

Юрію Васильовичу Чіглінецьву дійсно не позаздриш. Цукровий діабет, шонайперший ворог очей і кінцівок, поставив його на милиці. Але ці додаткові ноги не завжди вистачають. Ось і днями впав Юрій Васильович, повертаючись із магазину, спасибі, добрі люди допомогли підвестися та відвезти додому. Значно комфортніше йому в інвалідному візку. А ще комфортніше — обмежити своє пересування квартирою, хоча в ідеалі — просто ліжком, де поряд — телевизор, вентилятор, папери, хоч і не сказати, щоб ці папери викликали суто позитивні емоції. Бо це — листи сина, хороші листи, але надії на нього таки не справдилися, святі для еговістів, у тому числі і сина, книги з дуже своєрідним трактуванням релігійних істин, а здебільшого документи, пов'язані із судовими тяжбами. Бо, як коментує ситуацію сам Юрій Чіглінець, він завжди був бійцем і домагався намічених результатів, а ось тепер, схоже, відвернулася від нього фортуна.

А хто вона взагалі така? Для Юрія Васильовича на сьогодні її уособлює жінка, що працює в центрі соціального надомного обслуговування самотніх непрацездатних пенсіонерів та інвалідів. І не просто працює, а керує іншими, з допомогою кого інвалід міг би усунути всі свої побутові проблеми, власне, так воно і було, доки не зняли Ю. Чіглінецьва з обслуговування за «грубе некоректне поведіння із соціальними працівниками».

У всякому разі, в центрі соціального надомного обслуговування Центрального району м. Сімферополя цього, здавалося б, безпомічного пенсіонера згадують з острахом, хоча вже минуло два роки, як розірвали з ним стосунки. Кажуть, за період обслуговування він змінив двадцять соціальних працівників — задовольнити його вимоги було просто неможливо. Кажуть і про такі речі, що й повторяти на широкий загал це незручно. Але, як звичайно, хочу зробити власні висновки, хоча деякого із соціальних працівників знаю давно і не маю підстав їм не вірити. Бо знов-таки це ж Юрій Васильович зацікавле-

КОМУ ГІРШЕ — ТОЙ І ПРАВИЙ

ний в допомозі, а не навпаки, то хіба ж він собі ворог?

На моє прохання розповісти, як все було насправді (бодай свою версію подій), Юрій Чіглінець говорить відмовляється, каже, в голові все плутається, й знову і знову посилюється на протест прокурора, згідно з яким його позбавили піклування без належного дотримання букви закону, а ще то погрожує відсудити собі відшкодування моральних збитків, то готовий обмежитися відновленням у якості підопічного. Не одразу зрозуміла, чому обов'язково відновитися, а не написати заяву як первинний клієнт. Справа, певне, в тім, що віднедавна громадянин, котрі мають працездатних дітей, хоча б навіть у Америці, обслуговуються лише на комерційній основі. А у Юрія Васильовича такі є два дорослі сини в Росії, хоча у своїх заявах він називає себе бездітним. І якби він пояснив, що діти вирости далеко і у розірваному шлюбі й від нього відвернулися, це звучало б значно переконливіше, ніж його послання на те, що не надав свого часу їм достатньо батьківської турботи, бо хіба ж це підстава в офіційних паперах від них відмовлятися? Втім, це зовсім не означає, що синів Юрій Чіглінець рішуче викреслює із життя — свою зовсім непогану квартиру він має намір залишити дітям, а ось по догляду звертається у державні служби, бо вирішити це питання із сином, хоч і мав такий намір, не вдалося. А вимоги у пенсіонера неабиякі: харчі доставляти лише з досить віддаленого магазину, де він має дисконтну картку і звідки і з порожніми руками й добирається понад годину, прибирати квартиру, виносити сміття, віддавати у пральню речі та забирати їх. Ну і, звичайно ж, організувати необхідний ремонт у квартирі, бо час від часу в ній щось таки виходить із ладу. Сьогодні, наприклад, — проблеми з унітазом, які сантехнік береться вирішувати лише радикально — замінити унітаз на новий.

Ще років зо два тому до переліку зобов'язань соціального працівника входило абсолютно все, і я дивувалася: як це можливо, відвідавши людину двічі на тиждень, виконати всю необхідну домашню роботу: закупити харчі, приготувати їжу, прибирати жит-

ло, помити підлогу, допомогти покупатися й самому старенькому, а ще, звісно ж, аптека, оформлення субсидій, оплата комунальних послуг і багато-багато іншого. Останнім часом в цьому переліку пропонується обрати два-три найважливіші для конкретної людини пункти. Та і нормативи завантаження соціальних працівників розраховуються відповідним чином. І це вже — саме допомога, а не вивільнення підопічного від усіх турбот. Хоча, здається, і раніше існували моменти, які врегульовували те, чого не хотіла врегульовувати людська совість, і на прохання помити підлогу соціальна працівниця, наприклад, пропонувала забезпечити її в необхідній кількості теплою водою. Тож, живучи без зручностей, підопічні відмовлялися від свого прохання. І у всіх цих питаннях на перший план виходив і виходить людський фактор. Й не варто думати, що якщо від вас відмовилися родичі, відвернулися сусіди і ви не змогли організувати своє життя змолотою належним чином, то до вас пришлють безсловесного соціального працівника, котрого можна буде принижувати і використовувати, як вам заманеться.

У той же час може не пройти номер і для тих, кому байдужі реальні потреби людей, їхні прохання, аби лише якнайшвидше примоститися вдома біля телевизора.

На жаль, моя «профілактична» бесіда з Юрієм Васильовичем не мала успіху: пройшовши п'ять судів через свої претензії до соціальних працівників, а потім і їхні, коли вони відмовили йому в обслуговуванні, він має намір втягнути у конфлікт ще не одну інстанцію, аж до Президента. А поміж тим його життя, 84-річного інваліда першої групи, зовсім не цукор, і значно більше проблем, ніж іншим, він створює для себе сам. Втім, що на сьогодні для Юрія Васильовича важливіше, чи приборкання «строптивих», чи поліпшення власного побуту, я так і не зрозуміла. У всякому разі вислів: силою колодязь копати — води не пити, тут є якнайдоречнішим.

Зараз, зі слів Юрія Чіглінецьва, коли зовсім нездувається, харчі йому приносять продавщиці з найближчого магазину, не оминають увагою і сусіди. Тож, виявляється, знає й він

мову добра і порозуміння. А змінитися ніколи не пізно. Змінишся сам — зміниться і світ навколо тебе.

Наступного дня після візиту до Юрія Васильовича побувала я у своєму ЖЕО. Причина дріб'язкова, але довелося чекати півтори години. Люди у черзі попереду, нібито змовившись, оформляли квартири, одержані у спадок. В однієї молоді жінки у зв'язку з цим буквально сталася істерика: виявилось, померлий татусь мав перед комунальниками борг більш як у 5 тисяч гривень. Її обурення виходило за межі пристойного: як це він міг копичити борги ще з далеких дев'яностих! А мені хотілося запитати, чому ж вона, така молода і гарна, не цікавилася у батька ціле десятиліття, чи є йому чим сплачувати за квартиру, чи доводиться обирати поміж буханкою хліба і відділенням Ощадбанку? Бо навіть якщо батько і не був зразковим сім'янином, та хату він із собою не забрав, і те, що в хаті, — теж.

Ось так прийде свого часу до ЖЕО і син Юрія Васильовича. А міг би вже сьогодні бути з батьком поряд і не наражати його на нові й нові неприємності. Бо й сама не дуже вірю, що він, боєць змолотою, раптом перевиховається і складе свою зброю. А куди б і в кого не влучив постріл — це завжди боляче. Та й не слід забувати про ефект бумеранга...

Тамара СОЛОВЕЙ

ІЗ «СВІТАНКУ» — В УНІВЕРСИТЕТ!

620040 абітурієнтів виявили цього року бажання здобути вищу освіту, подавши заяви в престижні ВНЗ України. Серед них були і троє вихованців Алли Володимирівни Петрової, заслуженого працівника культури України, це — Юлія Єрикалова, Олександра Андреева і Євген Давиденко, випускники зразкової театральної студії «Світанок» Кримського республіканського центру дитячої та юнацької творчості. Всі троє вирішили продовжити навчання в театральних вишах. Ю. Єрикалова та О. Андреева подали документи до Харківського національного університету мистецтв ім. І. Котляревського на театральний факультет на спеціальність актор драматичного театру і кіно. А Є. Давиденко вирішив «штурмувати» столицю і подав документи до Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. Карпенка-Карого на спеціальність диктор та ведучий телепрограми.

Мистецькі ВНЗ відрізняються тим, що тут мало просто подати документи і чекати результатів. Тут абітурієнт спочатку повинен отримати допуск до іспитів, показати свою програму майстру, який набирає курс, потім, під час вступних іспитів, пройти два, а то й три тури творчого конкурсу, а ще співбесіда, і лише після цього чекати кінцевих результатів. До того ж, цього року на акторському факультеті відділення «Акторська майстерність драматичного театру і кіно» Харківського національного університету ім. І. Котляревського, куди вирішили поступати кримчанки, було зафіксовано рекордний конкурс — 26 (!) претенденток на одне бюджетне місце, це найви-

щий показник за всю історію ВНЗ, якому виповнилося 95 років.

Юлія Єрикалова за результатами трьох турів творчих конкурсів, продемонструвавши усі свої таланти з вокалу, хореографії, декламації, а також в колоквиумі з питань загальної ерудиції, набрала таку кількість балів, яка дозволила їй обійти 26 претенденток і поступити на бюджетну форму навчання!!! Браво, Юлія! Браво, Алла Володимирівна Петрова! Ви змогли влихнути у свою ученицю ту віру і підготувати з нею таку творчу програму, після якої до вихованки зразкової театральної студії «Світанок» не було запитань, особливо після того, як Юлія прочитала монолог Медеї з Евріпідів.

Улюблениці всієї студії «Світанок» Олександрі Андреевій — «Азі» (саме так її стали називати після того, як Олександра у виставі «Циганка Аза» за п'єсою М. Старицького зіграла роль Ази) до вступу на бюджетну форму навчання не вистачило зовсім трішечки. Але поступити й на контрактну форму, коли тобі в спину дихають 24-25 претендентів, це теж неабияке досягнення. Отже,

ВІД РЕДАКЦІЇ. Автора програми «Два кольори» Державної телерадіокомпанії «Крим» Аллу Петрову звільнено з роботи. Як вже повідомлялося в «КС» 20 липня ц. р., А. В. Петрова в знак протесту після зняття з ефіру її програми, у якій розповідалося про заборону акцію кримської громадськості на захист української мови, написала заяву про звільнення. Якщо заява буде підписана, зазначила тоді А. Петрова, це дійсно свідчитиме про існування цензури на ДТРК «Крим», і працювати в таких умовах вона справді не зможе.

Заява підписана, Аллу Петрову звільнено, кримським українством втрачено ще одну позицію... Здається, лише Кримська організація УНП публічно виступила з вимогою повернути «Два кольори» (і, зрозуміло, автора) в ефір.

Пошастило з радіо Жені Давиденко — він ще встиг...

дві подруги Юлія і Олександра поповнять список студентів і приєднуються до тих «світанківців», які вже навчаються в Харкові — а це Ксенія Мусатенко та Олександр Коновалов.

Якщо дівчата в театральній студії навчалися 10 років, то Євген Давиденко лише три, але й цього йому вистачило, щоб поступити до Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. Карпенка-Карого на спеціальність диктор та ведучий телепрограми, де конкурс був 13 осіб на місце. Євген відмінно пройшов випробування з майстерності актора, прочитавши прозу, байку, монолог, а також добре показав етюд. На другому турі Євгену запропонували продемонструвати перед камерою виступ-імпровізацію тривалістю 3-4 хв., ось тут йому стало в пригоді те, що він майже рік на Кримському радіо був ведучим радіопрограми «Веселка», редактором якої була А. В. Петрова.

Для батьків велика радість, коли діти знаходять свою дорогу в житті. І для Алли Петрової — це також ще один складений на відмінно іспит, який підтверджує, що її театральна педагогічна школа — високої всеукраїнської якості.

На фото (справа наліво): А. В. Петрова та її вихованці, тепер студенти О. Андреева, Є. Давиденко, Ю. Єрикалова

Українська шкільна збірна увійшла в десятку найсильніших команд світу за підсумками 44-ї Міжнародної хімічної олімпіади, яка завершилася у Вашингтоні.

Ігор Чернух, випускник Львівського фізико-математичного ліцею при Львівському національному університеті імені І. Франка, став справжнім героєм, завоювавши «золото» для своєї країни. «Срібні» комплекти нагород в Україну привезли випускники Балаклейської школи №1 Харківської області Ірина Запорожець і Севастопольської спеціалізованої школи № 57 Дмитро Шибанов. Бронзову нагороду завоював Андрій Стельмах, учень 10 класу Львівського фізико-математичного ліцею.

Підтримала українську шкільну «хімічну» збірну компанія OSTCHEM, що входить у Групу компаній Дмитра Фірташа Group DF.

З ЮВІЛЕЄМ, «ВЕСЕЛА АБЕТКА»!

Більше десяти років тому я почала викладати студентам спеціальностей «Початкова освіта», «Дошкільна освіта» в Луганському національному університеті ім. Тараса Шевченка курс «Дитяча українська література». Здавалося б, звичайний курс... Насправді ж у перші дні підготовки до занять я зіткнулася з дуже серйозною проблемою: інформаційна порожнеча. Бібліотека пропонувала студентам підручник Любові Кліщенко «Українська дитяча література», в якому огляд сучасної літератури завершувався персоналіями Оксани Іваненко і Юрія Збанацького. Практично те саме рекомендували й тодішні хрестоматії.

Відсутність міцного підмурку в літературознавстві й педагогіці, що була пов'язана із руйнуванням старих ідеалів і відсутністю нових, економічна скрута в нашій державі — усе це призвело до ігнорування проблем дитини, зокрема, щодо забезпечення читачською продукцією. Педагогів же (учителів шкіл, вихователів дошкільних навчальних закладів, викладачів) ця ситуація часто ставила в безвихідь. І якщо в науковому плані нам допомагали роботи дослідників літератури для дітей (Ю. Ярмиш, В. Костюченко), розвідки сучасних науковців (О. Астаф'єв, С. Іванюк, Ю. Ковалів, Р. Стаднійчук та ін.), що періодично з'являлися в різних наукових і методичних часописах, то з текстами художніх творів, з інформацією про сучасних авторів, письменників, що творили для дітей в Україні і за її межами, проблема стояла дуже гостро.

Велика пошана укладачам хрестоматій «Золотий колосок» (Н.Я. Дзюбишина-Мельник), «Рідне слово» (З.Д. Варавкіна, А.І. Мовчун, М.Ф. Черній) та іншим подвижникам, що не лишалися осторонь важливої й корисної праці. Шоправда, нечисленні тиражі цих видань проблему часто не вирішували, бо ані студент, наприклад, з Луганська або Слов'янська, ані, тим паче, пересічна дитина з віддалених від Києва міст таких книг не бачили у вічі. Проблема ця стосувалася значною мірою й т. зв. розвивальних текстів, що активно використовуються в педагогічній діяльності шкіл і дошкільних навчальних закладів (абетки, розвивальні ігри, словнички тощо).

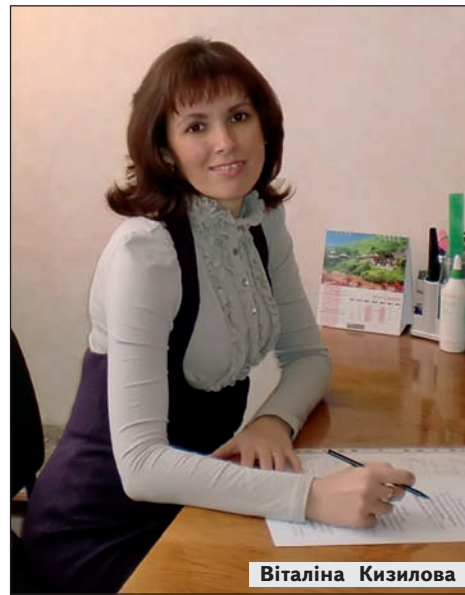
З появою й поширенням на теренах України Інтернету інформаційний простір поступово почав заповнюватися, проте часто та «інформація» носила більше нівелюючий, аніж творчий характер. Фільми жаків, ігри, в яких на кожному кроці потрібно когось вбивати, знайшли свого адресата в особі дітей та підлітків, яких саме такою продукцією Інтернет швидко зробив своїми постійними користувачами.

На жаль, тривалий час створенням альтернативних сайтів в Україні ніхто не займався. Тому поява «Веселої абетки» (<http://abetka.ukrlife.org>), якій у цьому році виповнюється вже 10 років, стала визначною подією в українському культурному й науковому світі. Варто відзначити оригінальний творчий підхід до створення сайту. Він яскравий, мальовничий і легкий у користуванні. Навіть маленька дитина (діти, до речі, надзвичайно швидко опановують комп'ютер) або сільська вчителька, в якій Інтернет з'явився лише вчора, з легкістю можуть зорієнтуватися у просторі інформації, яку пропонують укладачі сайту, натиснувши одну клавішу на клавіатурі. Подається матеріал часто в музичному й ілюстрованому супроводі, що особливо важливо для дітей, оскільки кожен із застосовуваних авторами сайту інформаційних компонентів має власні виражальні засоби та дидактичні можливості, що спрямовані на забезпечення оптимізації процесу пізнання й навчання.

Окремої уваги заслуговує змістове наповнення сайту. Авторами зібрана й систематизована (що надзвичайно важливо!) величезна кількість текстів як літературного, так і фольклорного походження. Так, наприклад, розділ «Абетки» пропонує користувачам більше сотні цікавих і оригінальних абеток, створених українськими авторами. Тут і «Буквар Південноруський» Тараса Шевченка, і «Алфавіт, віршами написаний для сина» Олександра Олеся, і «Веселе місто алфавіт» Тамари Коломієць, і «Абетка-привітка» І. Андрусяка. Цікавими є абетки-скоромовки, абетки-загадки, які активно застосовують у педагогічній діяльності працівники освітніх закладів.

Невичерпним джерелом мудрості є казка. Вона зачаровує читача образністю рідного слова, красою співучої української мови. Казка — той жанр словесності, що привертає найбільшу увагу маленьких читачів. Тому не випадково на сайті вона подана окремою добіркою. Тут — і казки народні (про тварин, чарівні, соціально-побутові), що призначені для читання по складах найменшими дітьми, і авторські. Варто наголосити на вдалому шрифтовому оформленні текстів, що значно покращує їх сприйняття дітьми.

Літературні твори цього жанру представ-

Віталіна Кизилова

лені великою кількістю імен — від класиків до сучасних авторів. До того ж, це твори різної тематики: пізнавальні казки, що побудовані на анімалістичному матеріалі (Н. Забіла), казки на християнсько-релігійну тематику (І. Керницький), казки філософські (І. Калинець). Твори літературного походження репрезентовані й синтетичними жанрами: повісті-казки, казки-байки, казки-думи тощо. Велика подяка укладачам сайту за те, що вони провели солідну пошукову роботу, зібравши величезний масив художніх творів, що майже недоступні для пересічних читачів у форматі книги. Стосується це, зокрема, добробку письменників, що творили «з Україною в душі» за кордоном (Леся Бризгун-Шанта, Роман Завадович, Катерина Перелісна), вітчизняних авторів, які довгий час ігнорувалися радянською владою (Ігор Калинець).

Справжня «жанрова веселка» представлена в розділі «Читанка»: тут і фантастика О. Бердника, і пригоди І. Андрусяка, і легенди та балади В. Зубаря. Багато уваги укладачі сайту приділили добірці текстів національної тематики (В. Симоненко, І. Савицька, М. Бакай, О. Степаненко та ін.), що є надзвичайно корисними освітянам, оскільки допомагають прищеплювати молодому поколінню любов до рідної держави.

Зібраний і систематизований матеріал не лише дуже цікавий дітям, а й вельми потрібний учителям, студентам, викладачам вищих навчальних закладів. Твори значно допомагають усім нам і в науковому, і в пізнавальному плані. Веб-сайт значно заощаджує час студента на підготовку до занять як з дитячої літератури, так і з методик початкової й дошкільного навчання. За його допомогою набагато ефективніше просувається й наукова робота молодих дослідників: тексти творів, що зібрані укладачами сайту, використовуються ними при написанні як курсових, так і магістерських проєктів. Окрему подяку хочеться висловити від викладачів за матеріали науково-дослідницького плану (ст. В. Яцюка про Шевченків Буквар). Думається, що таких розвідок стане з часом іще більше, що значно розширить коло користувачів сайту.

Творчий колектив «Веселої абетки» знаходиться в постійному пошуку; її сторінки поновлюються щоразу новими цікавими оригінальними матеріалами, що забезпечує сайту конкурентоспроможність в сучасному соціокультурному просторі. Про його популярність свідчать численні відгуки користувачів. «Чудовий сайт! Корисна інформація! Я в захваті від титанічної роботи адміністраторів сайту! Величезна вдячність!» (м. Харків), «Велике учительське «спасибі» за Ваш сайт — такий цікавий та корисний і для дітей, і для батьків та вчителів!!! Дякую!!!» Стільки потрібного та необхідного для навчання та розвитку дітей!!! Добру справу робите! Усіх благ Вам та щастя у всьому!!!», «Дякую всім, хто спричинився до створення цього сайту, багато чого нового почерпнув для себе і для дітей» (Роман, Мюнхен, Німеччина). Методист Севастопольського інституту післядипломної освіти Валентина Лопатюк назвала сайт «Весела абетка» незвичайним дивом в українському Інтернеті, чарівною книжечкою-роздвіжечкою, що сповнена українським безмежним світом.

Тож хочеться привітати усіх із першою ювілейною річницею «Веселої абетки» і побажати Миколі Владзімірському та його колегам нових творчих досягнень, плідної співпраці із письменниками, науковцями, освітянами, яскравих ідей та їх легкого втілення, а користувачам приємного й позитивного настрою під час роботи з матеріалами сайту!

Віталіна КИЗИЛОВА,
кандидат філологічних наук, доцент
м. Луганськ

УВАГА: КОНКУРС!

СПРАВЖНЄ СВЯТО юні читачі «Джерельця» зможуть подарувати собі самі, якщо візьмуть участь у нашому творчому конкурсі і виграють ось цей **розкладний велосипед!** Надсилайте на адресу редакції (звичайною або електронною поштою) ваші **літературні, поетичні, публіцистичні твори** — на будь-які теми. Кращі роботи будуть опубліковані у «Джерельці», а їхні автори отримають шанс вибороти суперприз та інші нагороди.

Крім творчих завдань будуть й цілком конкретні, за які нараховуватимуться додаткові бали. Ось два з них:

— Коли вийшов перший номер «Джерельця»?

— Хто надав для переможця конкурсу у «Джерельці» головний приз — велосипед? (Депутат, кандидат, партія і т. д.)

Чекаємо на ваші відповіді, вірші, оповідання, репортажі, новели, статті. Творіть! Дерзайте! Перемагайте!

* * *

На фото — учасники конкурсу сімферопольці Руслан і Женя Емінови з призовим велосипедом

ЛИСТ У НОМЕР

ЗАВДЯКИ «ДЖЕРЕЛЬЦЮ» Я НЕ ЗАБУВАЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ!

Доброго дня, моя улюблена дитяча газета «Джерельце»! Мене звати Ельвіна. Мені 14 років. Народилась я в м. Чирчик, в Узбекистані. У 5 років мої батьки відвезли мене в Крим до бабусі та дідуся в гості, у гарне причорноморське село Уютне Сакського району.

За сімейними обставинами мої батьки залишили мене жити в дідуся та бабусі. Тут я пішла вчитися в перший клас Уютненської загальноосвітньої середньої школи (зараз школа-гімназія). Першою моєю вчителькою була заслужена вчителька АР Крим Віра Іванівна Гальченко, яка привила мені любов до української мови. Згодом в 3 класі мені випала нагода познайомитися з вашою газетою «Джерельце». У ній я читала з великим інтересом та насолодою різноманітні цікаві матеріали про історію України, її символіку, ліричні, романтичні, літературно-художні матеріали на різні тематику, творчі спроби дітей в

поетичних віршах, прозі.

Коли мені виповнилося 11 років, мої тато і мама відвезли мене в м. Казань. Я спочатку дуже сумувала за своїм класом, за своєю улюбленою вчителькою Вірою Іванівною, за друзями, подругами. Згодом звикла до нових шкільних друзів, вчителів, але ніколи не забувала свого класу, своїх друзів, рідних і близьких дідуся та бабусю. Також свою улюблену газету «Джерельце».

Ось уже третє літо я приїжджаю на канікули в с. Уютне, зустрічаюся зі своїми першими друзями-однокурсниками, зі своєю першою вчителькою.

Дідуся вже немає. Бабуся хоч на пенсії, але працює влітку в дитячому санаторії «Маяк». А я увесь час проводжу з двоюрідними братиками Русланом та Рустемом, гуляю з ними по селу, читаю їм казки, оповідання з вашої газети «Джерельце», яку приносить мені дід Боря, наш сусід.

З останнього номера газети я довідалася про творче змагання, у якому нам потрібно розповісти, як і де ми проводимо свої канікули, чим вони нам запам'яталися. Літо завжди буде для мене дуже цікавим. Ми з подругою Феріде вирішили більше ходити на море, купатися, загорати (пляж від нашого дому — за 2 км). Звичайно, ходжу туди з моїми меншими братиками Русланом і Рустемом. З ними дуже цікаво спілкуватися, їх все цікавить, хоч іноді вони трошки бешкетують.

Ось так я проводжу свої канікули в мальовничому приморському селі Уютне. Вашій газеті я дуже вдячна, що ви друкуєте для дітей такі цікаві матеріали. Завдяки «Джерельцю» я не забуваю української мови!

До побачення.

Ваша читачка — Ельвіна ЗЕКІРЬЄВА, учениця Казанської школи №143, Росія

ТУТ СПРАВЖНЯ КРАЇНА ДИТИНСТВА!

Цього року я вперше в житті поїхав на відпочинок до дитячого табору. Він розташований між Алуштою та Судаком у долині Сотера. Долина зветься так тому, що колись, дуже давно тут був розташований Храм Христа Спасителя. А Спаситель грецькою — Сотер. Ми їхали із Сімферополя через Ангарський перевал, повз гору Демерджи, одну з найкрасивіших у Криму. Коли вийшли на трасу Алушта — Судак, я зрозумів чому гірські дороги називають серпантинном. Дійсно, ця траса дуже схожа на яскраві вузьенькі стрічки, якими ми так любимо прикрашати новорічну ялинку.

І ось нарешті ми приїхали! Ласкаво просимо на відпочинок до дитячого оздоровчого центру Кримспоживспілки! — прочитав я на в'їзді. Цей табір розкинувся на узбережжі моря у справжньому парку. Величезні кипариси, сосни та кедрі вишикувались вздовж доріжок, затуляючи від пекучого сонця. Як же затишно нам було сидіти

у бесідках та просто дихати казковою сумішшю ароматів моря та хвої!

А на другий день почалося! У мене не було жодної вільної хвилини: і у морі поплескатися, і в теніс пограти, і у спортивних змаганнях взяти участь. А які цікаві заходи у нас були шовечора: «Легенди Криму», «День Нептуна», «Караоке на Сотері» і багатьох інших. Я у всіх них брав участь. На «Дні Нептуна» я був піратом. Ми (участь брали абсолютно всі діти) влаштували справжнє яскраве шоу, з танцями та піснями. А наприкінці почали обливатись водою. Це було так весело!

Крім табірних заходів ми брали участь в Олімпійському дні — змаганні між таборами Алуштинського узбережжя. Я посів I місце у спортивній естафеті і отримав грамоту та медаль. А мій брат Руслан — I місце у складі команди з футболу. Та це ще не все: коли підбили підсумки Олімпійського дня, ви-

явилось, що ми — табір «КПС» — вибороли перемогу. Оце було овацій, криків та стрибків!

Кожного вечора була дискотека. Найкраще те, що навіть якщо ти не вмєєш танцювати, ніхто не сміється, а навпаки підтримують та показують, як треба. Я спочатку соромився, а потім зрозумів, що тут всі такі, як і я. На початку дискотеки з нами проводили веселі масовки, такі, що неможливо встояти на місці.

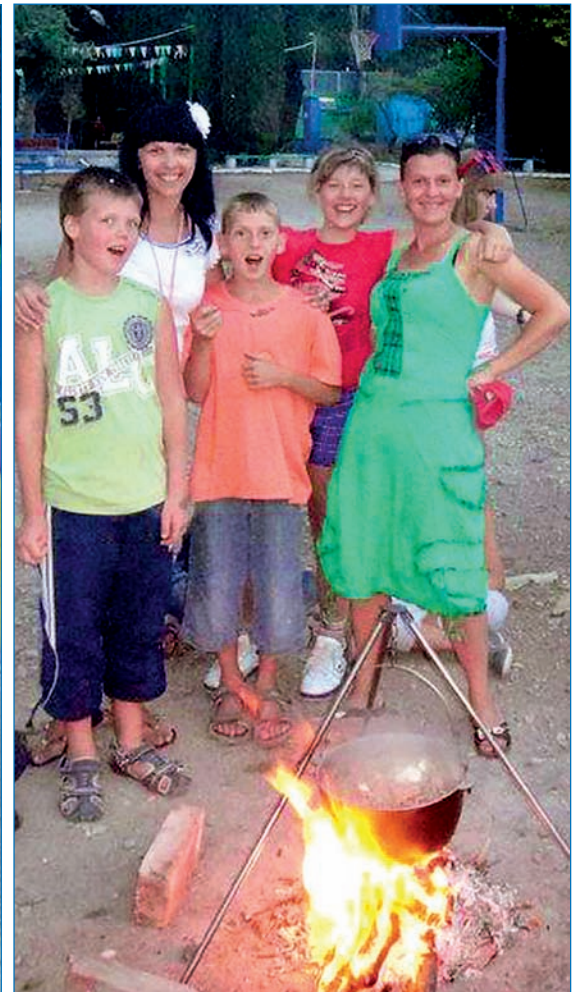
Я познайомився і подружився з багатьма дітьми з усіх куточків України, але найкращі мої друзі — з Харкова. Дуже сумно було розлучатися, та ми домовилися, що обов'язково зустрінемося наступного року у місці, де найчистіше море, найяскравіше сонце, найлагідніші вихователі та найсуперовіший відпочинок. У справжній країні дитинства — таборі «КПС»!

Женя ЕМІНОВ,
учень 6-Б класу НВК

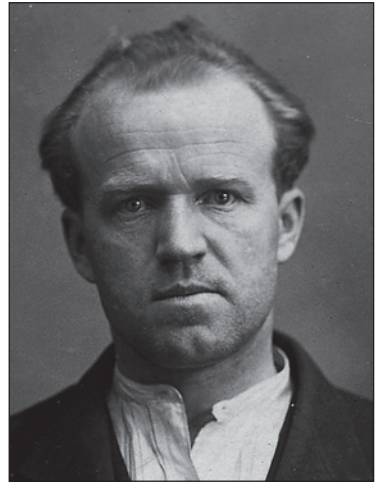
«Українська школа-гімназія»
м. Сімферополь

«Джерельця», надсилайте і ваші літні фоторепортажі. Пам'ятайте: головний приз — велосипед!

ЗВОЙОВАНИЙ, АЛЕ НЕ ЗЛАМАНИЙ

доводять, що автор націоналістів ідеалізує, ошляхетнює, отже, й не наче виправдовує. Можливо аудиторії буде цікаво почути й мою думку? Вважаю себе дещо компетентним у цьому питанні...

Вигуки обурення зустріли цю його заяву. Та колишній бандитський отаман тільки пересмикнув плечима і повів бровою:

— Я був не тільки лідером націоналізму, але й командиром армії націоналістів та керівником націоналістичного підпілля. Отже маю певний досвід у цій справі...

Вигуки обурення знову вкрили ці слова, але він закінчив речення, трохи перекавши:

— Заявляю: коли б отакою, як описано в романі, виявилася в своїй підпільній діяльності бойка націоналістів, яких я посилав у підпілля на Україну... то я б наказав тих нікчем розстріляти.

І пішов з трибуни геть.

Натовп у проході розступився перед ним, сотні очей зорили йому вслід, в залі була абсолютна тиша.

Юрко Тютюнник не приховував своїх думок і щодо суспільних процесів: згорання українізації наприкінці 1920-х років, заміни НЕПу суцільною колективізацією, проблем із хлібозаготівлею. Його гострі висловлювання стали відомі чекістам.

На початку 1929 року Юрка Тютюнника вже допитував начальник третього відділу КРО ГПУ Толстов: — Як розуміти вашу заяву такого змісту: «Раніше, коли щось траплялося, завжди були винні жида, а тепер в таких випадках винні куркулі. На мою думку, якщо так, то всіх їх слід було вислати на Соловки, а цього не роблять тому, що нікого буде винити».

Колішній отаман відповідав широко, з іронією:

— Щодо відношення радлади до куркулів, то я міг би його охарактеризувати такими словами, але кінець мені прищепили, бо я не міг сказати, що їх слід було вислати на Соловки. Це неможливо, бо там не вистачило б місця.

12 лютого того ж року його заарештовують за звинуваченням у контрреволюційній діяльності. Матеріали справи Тютюнника свідчать, що гешеушникам не вдалось його зламати, він не видав нікого із своїх побратимів по духу і зброї. В протоколах допитів записано: «Від своїх поглядів не відмовлявся і досі не відмовляюся...» «Повідомлення ГПУ будь про кого — проти моєї моралі...»

Третього грудня 1929 року Колегія ОГПУ у Москві винесла Юркові Тютюнникові вирок — розстріл, але з застереженням: «приговор не приводить в исполненіе до особого распоряжения». Майже рік чекав генерал-хорунжий виконання смертного вироку. Але він не здався. Вистояти йому допомагає любов до дружини і дітей. В листі до дочки Ольги від 22 січня 1930 року він пише: «...Не сумую, не втрачаю рівноваги. Гірше почував себе в перші дні після арешту, а потім звичкавівся. Щоб я не скучав та не сумував, до мене прилітає мрія золота, рожева, блакитна, могутня. Вона, мрія, потішає мене, несе в надхмарні простори, на волю. В тихі хатини і бурхливі окіяни...»

А розстріл відклали і відклали... Тільки двадцятого жовтня 1930 року куля обірвала життя незламного отамана.

Іван ОЛЬХОВСЬКИЙ

(Закінчення. Поч. на 6-й стор.)
Юрко Тютюнник зі своїм загonom виганяє більшовиків з низки українських міст і районів. У травні навіть здобуває на декілька днів Катеринослав. Залишити місто змушують війська червоного комдива Олександра Пархоменка. Тютюнник вирушає на Київщину, де зв'язується з Головним повстанським штабом й перебирає владу на себе. Більшовицьке Бюро української печаті доповідає Леніну: «Установлено, що штаб Тютюнника был «Главным Революционно-Повстанческим Штабом», дававшим все директивы Григорьеву, Ангелу, Зеленому, Струку, Вольнцу и прочим...»

Незабаром повстанські підрозділи Тютюнника з'єднуються з військами УНР. Командир повстанців стає на чолі Київської групи Армії УНР, керівництво якої зміцнюють кадровими старшинами. І знову бої. На цей раз з утрічі більшою Південною групою військ 12-ї армії, яка відступала під натиском білогвардійців з півдня України на північ. Командував цією групою Йона Якір, а начдивами були такі червоні командири, як І. Федько, І. Логофет. Хоча на допомогу Київській групі прийшла Залізна дивізія Олександра Удовиченка та Українські січові стрільці, сили були нерівні. У результаті дводенних кривавих боїв тютюнниківці відступили до станції Христинівка. Скориставшись цим, червоні війська вийшли з оточення через нейтральну смугу.

Хоча Київська група продовжувала утримувати свої позиції на лінії Тальне — Умань — Христинівка з авангардом на станції Шпола, становище Армії УНР восени 1919 року було скрутне. З півночі на неї тисли більшовики, зі сходу і півдня — білогвардійці. У тилу чатували агресивні поляки й вороже настроєні румуни. У жовтні виснажених, позбавлених постачання українських вояків уразила пошестя тифу. Аби врятувати рештки Української Галицької Армії, її командувачі уклали угоду про повне підпорядкування Добровольчій армії. Юрко Тютюнник з деякими командирами-есерами Армії УНР звернувся по збройну допомогу до Нестора Махна. Почувши про це, гуляйпільський ватажок анархістів обурився: «УНР — наш классовый враг!» В такій безвиході Головний отаман Директорії Симон Петлюра дозволив війську саморозпуску.

Але частина комдивів на нараді в Новій Чорторії шостого грудня 1919 року вирішує зберегти Українську армію і не припинити збройної боротьби. Серед них були виконував обов'язків Дійової Армії Михайло Омелянович-Павленко та його заступник, отаман Юрко Тютюнник, які й очолили шестимісячний похід по ворожих тилах. Мету походу роз'яснювала підписана Тютюнником листівка: «Як по команді, у всіх більшовицьких газетах почали друкувати повідомлення про «капітуляцію Петлюри», нібито про перехід Головнокомандувача військ українських на бік більшовиків.

Прокляті гади дійшли до підлої провокації.

Не вірте брехні!

Головнокомандувач Симон Петлюра готується до бою з ворогами народу. Всім, хто не хоче загинути під владою московських окупантів-більшовиків, кожну хвилину потрібно бути готовим до початку повстання на допомогу народній армії».

При Київській групі, яку очолив Тютюнник, діяла похідна редакція газети «Україна», що видрукувала в Умані п'ять чисел видання загальним накладом 20000 примірників. За підписом Юрка Тютюнника побачили світ листівки «До інтелігенції України», «Офицерам, козакам і солдатам Добровольческой армии» та «Селянам». Українська армія під час походу звільнила від більшовиків Черкаси, Канів, Золотоношу, Тальне, Ольгопіль, Вапнярку, Гайсин. У Тульчині українські вояки взяли в полон штаби 41-ї, 45-ї, 46-ї дивізій 14-ї Червоної

армії. Подолавши з боями 2500 верст, учасники походу шостого травня 1920 року з'єдналися з українськими військовими підрозділами, які разом з поляками прямували на Київ. За мужність і героїзм, виявлені під час походу, його керівники стали першими кавалерами першої нагороди Української Народної Республіки ордена Залізного Хреста. Серед нагороджених була й сестра-жалібниця Віра Тютюнник, дружина отамана. Крім того, Юрку Тютюннику було присвоєно звання генерал-хорунжого.

Незважаючи на таке визнання своїх заслуг від Головного Отамана, Тютюнник не сприймав його союзу з поляками. Вважав, що підпорядковані йому підрозділи змушені воювати за чужі інтереси, виконуючи рішення вищого політичного керівництва. Не підтримувала Голову Директорії, за те що поступився полякам Галичиною, і Українська Галицька Армія. Відтак, не побачивши в Україні загального ентузіазму, поляки зупинили свій похід у Києві, а незабаром під натиском Червоної армії відступили на свою територію.

У листопаді Київська дивізія Юрка Тютюнника, що перебувала у розпорядженні командувача Середньої групи, стримувала набагато більші сили більшовиків, що оточили українські підрозділи біля Копайгорода. Комдив запропонував вищому керівництву нанести контрудар по червоних силах військового резерву. Але його пропозицію відхилили. Вириватися з лабет ворога довелося самотужки. Ось як про цей випадок розповідає полковник армії УНР В. Савченко: «Київська дивізія вела жорстоку бої з переважачим чисельністю ворогом, який півсотнею кінноти при підтримці артилерії, з одного боку, і до 300 кіннотників — з іншого — оточив Київську дивізію...»

Дивізію врятував генерал-хорунжий Тютюнник, який появився в передніх лавах зі своєю штабною сотнею і атакував ту ворожу кінноту, яка більше всього насадила. Це для ворога було так несподівано, що в цьому пункті він відійшов назад, що дало змогу дивізії впорядкуватися і більш-менш щасливо вийти зі скрутного становища. Але вже 21 листопада 1920 року з наказу вищого командувача тютюнниківці перейшли на правий берег річки Збруч і були розброєні поляками.

На початку 1921 року Уряд УНР у Польщі для організації всеукраїнського збройного повстання утворив при Головній Команді Армії УНР Партизансько-Повстанський Штаб (ППШ). Керівником цього штабу Петлюра призначив Юрка Тютюнника, який для конспірації називався генерал-майором Полозовим. Слід сказати, що діяльність керівного повстанського центру перебувала під пильною увагою польської розвідки, за кожним кроком його працівників слідували гешеушники з Представництва УСРР у Польщі, серед яких були Микола Любченко (Кость Котко), Олександр Довженко і сам Повноважний Представник Олександр Шумський. Чекістські співробітники нерідко засилали в штаб своїх агентів під виглядом партизанських зв'язкових з України. Тому акції ППШ часто зазнавали невдач. З великими труднощами Юркові Тютюннику вдалося створити в Києві Всеукраїнський Центральний Повстанський Комітет (ЦУПК-КОМ). Для організації його туди був відряджений сотник січових стрільців І. Андрух (Авраменко). Але вже через кілька місяців комітет розгромили гешеушники. За одну ніч в Києві була заарештована Козача Рада, на яку Тютюнник покладав великі надії. Більшовицькі спецслужби одержали інформацію від Шумського про план Другого зимового походу Української повстанської армії, що стало однією з

причин його провалу і трагедії під Базаром. Невже він був такий передбачливий? Навіщо наражав на такий ризик своїх вояків? Але це він сказав: «Потрібно боротися, щоб боротьбою довести життєздатність української національної ідеї, тому що мертвого є та ідея, на захист якої ніхто не хоче стати і лити кров...» Утім відомо, що після походу він надзвичайно критично оцінив свою роль у ньому: «Генерала Тютюнника між вами немає... Він лишився в Україні... Я називаюся Полозов».

Зазнавши такої невдачі в боротьбі проти більшовиків, Тютюнник на якийсь час відсторонюється від активного життя, пише спогади. Під псевдонімом Г. Юртик він друкує їх у відновленому у Львові стараннями Української військової організації Літературно-Науковому Віснику, який редагує Дмитро Донцов. 1922 року побачили світ його нариси «Звенигородський кіш Вільного Козацтва», «Другий Всеукраїнський Військовий з'їзд. Перший Універсал», «Перший Симферопольський полк імені П. Дорошенка», «Стихія», «Творимо!». Наступного року у коломийському видавництві «Трембіта» окремою книжкою з'являється «Зимовий похід 1919-1920 рр.»

У цей же час радянські чекісти планують операцію зі знешкодження ворога № 1. Сам Дзержинський видає наказ про створення фіктивних повстанських організацій, щоб заманити Тютюнника в пастку. Ось як про це згадує колишній член радянської дипломатичної місії у Варшаві, неповеренець Г. Беседовський: «З огляду на свою українську діяльність у Варшаві, я мусів бути також в курсі справ Тютюнника. ГПУ одержало приказ за всяку ціну унешкідливити Тютюнни-

ка. Уважачи його, не без підстав, за одного з найнебезпечніших ворогів, воно придумало такий план. Агенти ГПУ впали на слід певної тайної української організації, що звалася Вища Військова Рада. Замість того, щоби арештувати членів організації, агенти ГПУ увійшли в її склад і фактично взяли організацію в свої руки. Потім підали одного керівника сеї організації (не агента ГПУ, а особистого знайомого Тютюнника) з дорученням нав'язати зносини з Тютюнником для співпраці і викликати його на Україну в цілі таємного об'їзду організації. Тютюнник, дуже досвідчений конспіратор, післав наперед одного з своїх помічників. Той об'їхав «організацію», що мала розгалуження по всій Україні, і повернувши, заявив Тютюнникові, що ся організація дуже поважна та що їй «можна шільком довіряти». Він казав, що можна навіть, в близькій часі, думати про розширення повстанчої акції. Лише керівники організації настирливо жадали особистого приїзду Тютюнника, щоб отримати безпосередні вказівки. Перш Тютюнник вагався, та потім згодився. Перейшов советську границю в умовлений пункт. Але не встиг зробити й кілька десятків кроків, як був схоплений. Його привезли до Києва, а потім до ГПУ в Харкові.

Почалася тепер боротьба між Харковом і Москвою за долю Тютюнника. Дзержинський рішучо домагався його розстрілу. Але Харків (се був час розвіту «українізації») уважав, що Тютюнника можна буде «присвоїти і використати»... Отамана лишили наразі живим».

Спочатку ГПУ змусило Тютюнника написати стандартні «покаянні листи», потім памфлет на Петлюру — «3 поляками проти України». Та у генерал-хорунжого вишшов не памфлет, а, радше, досить суб'єктивні спогади, пройняті сарказмом і неприязню до Головного Отамана. Відтак Тютюнника вирішили використати у прорадянському фільмі «ПКП», в якому йому запропоновано роль самого себе. Назву «ПКП» взято з його мемуарів, де ця аббревіатура розшифровується як «Польська колія панствова» (державна залізниця), а українські селяни тлумачили її як «Пілувський купив Петлюру».

Колішній комісар Центральної Ради Надія Суровцева у своїх спогадах зазначає, що їй після перегляду фільму «ПКП» було цікаво, чи свідчило це про зміну Тютюнника. Зустрівшись віч-на-віч з колишнім отаманом, вона спитала в нього, як він уявляє своє майбутнє, коли дійсність для нього буде не до сприйняття. «Я знайшов шлях сюди, я знайду і звідси», — відповів той.

Розрадою для Юрка Тютюнника були відвідини зібрань Вільної академії пролетарської літератури (ВА-ПЛІТЕ), написання кіносценаріїв (зокрема, до фільму «Звенигора», який поставив О. Довженко), літературні диспути, зустрічі з колишніми побратимами. Кандидат юридичних наук, полковник Іван Логвиненко пише: «Блискучий оповідач, Юрій Тютюнник полонив уяву молодого талановитого письменника Юрія Яновського, і той на основі його спогадів створив чудовий роман — думу про буремні дні на Україні — «Чотири шаблі».

Важко не помітити, наскільки головний герой Яновського —

Шахрай, схожий на Тютюнника: «Нічого не вчитаєш у нього на обличчі. Похмуро зламани брови й над ними високе чисте чоло. Далі й суворі уста запримітиш і скажемо сильне підборіддя. Ні орлиних очей, ні соколиних брів, ні блискучої краси. Це — звичайний сільський парубок. Роки царської війни покладали багато важких думок у мозок — і ці думки світіть тепер із очей. Суворе обличчя». Ясна річ, зауважили цю схожість і в ГПУ, тож роман «Чотири шаблі» довгий час був під заборонаю.

Ще одну історію, в якій брав участь Юрко Тютюнник, описує в «Розповідях про неспокій» Юрій Смолич. Стосується вона обговорення його роману «Фальшива Мельпомена»: «З глибини залу, від вхідних дверей, прямував до трибуни якийсь не відомий мені чоловік: невисокий на зріст, але кремезний, з широкими плечима й чіткою, військовою муштри ходюю. Його чисто виголене підборіддя було майже квадратове, на лоба спадав русувий чубчик, сірі глибокі очі поглядали якимсь холодним сталевим блиском — пильно й пронизливо».

— Хто це? Хто це? — питали всі один у одного: ніхто цієї людини не знав.

— Ваше прізвище? — поцікавився й голова, коли оратор став на трибуні.

— Мене звуть Юрко Тютюнник. — Що за ідіотські жарти! — гукнув хтось з першого ряду.

— Ніяких жартів, — відказав чоловік на трибуні, — я той самий Тютюнник, про якого ви й подумали. Отаман Юрко Тютюнник.

В залі враз запала тиша. Отаман Юрко Тютюнник?

— Що ж, — сказала головуюча, полохливо кліпаючи очима, — коли так — прошу! Слово має... громадянин Тютюнник.

І Тютюнник почав говорити... — Тут розійшлися думки з приводу визначення ідейного сенсу роману: частина промовців вважає, що автор картає, ганьбить та засуджує націоналістів, інші, навпаки,

СТАРІ ТРАДИЦІЇ І НОВИЙ ЗМІСТ ПАЛОМНИЦТВА В СУРЬ-ХАЧ

У ВІРМЕНЬКОМУ МОНАСТІРСЬКОМУ КОМПЛЕКСІ СУРЬ-ХАЧ ПОБЛИЗУ СТАРОГО КРИМУ ВІДБУЛОСЯ ОДНЕ З НАЙУЛЮБЛЕНИШИХ ЛІТНІХ СВЯТ ВІРМЕНЬКОГО НАРОДУ – ВАРДАВАР

Це свято встановлено на честь Преображення Господнього, що сталося на горі Фавор. Згідно з Біблією Ісус Христос з трьома апостолами – Петром, Яковом та Іоаном піднімалися на гору Фавор, де їм з'явилися пророки Мойсей та Ілля. Розмовляючи з ними, Христос перетворився, а його одяг став біліший від снігу.

Однак, незважаючи на свою християнську сутність, свято зберігає і ряд язичницьких рис. Саме слово «вардавар» має різні значення. За переказами Вірменської церкви, святий Григорій Просвітник, перший католикос Вірменії, признав свято Преображення на перший день вірменського календаря — 1-е число місяця наварсард (11 серпня). А в цей день відзначалося язичницьке свято, в результаті чого деякі його елементи збереглися в обрядах народного святкування Преображення. За аналогією з російськими святами вийшло приблизно так, як із днем Івана Купала або Іллі Пророка.

За однією версією назва свята Вардавар або Вардаматн пов'язана своїм коренем із словом «вард» (троянда) і означає «обсипати трояндами». У дохристиянській Вірменії Вардавар пов'язували з богинею любові та краси Астхік і коханням між нею та богом Ваагом. Даруючи троянди і розливаючи рожеву воду, Астхік сіяла любов по всій вірменській країні, а бог Ваагн, вічно борючись зі злом, охороняв і захищав цю любов.

Про це свідчить і інше сказання. Одного разу Астхік, почувши про те, що її коханий поранений, так поспішала його побачити, що вирушила в дорогу босоніж. Не помічаючи нічого навкруги, вона поранила ноги об куці троянд, і квіти від її крові стали червоними. Ось так червона троянда стала символом кохання.

За іншою версією слово «вардавар» складається з коренів «вард» (уард) — «вода» і «вар» — «мити, поливати» і означає «обприскувати водою», що й складає зміст свята. Згідно з давньою легендою жив на світі багач, який за користування водою, що належала йому, вимагав від людей віддавати в рабство до нього юних красунь.

Хоробрий юнак Вардан переміг лиходія і визволив дівчат.

Свято починається з раннього ранку. Всі поливають один одного водою, незважаючи при цьому на вік, стать і суспільне становище. Ображатися чи виявляти невдоволення не можна, бо вважається, що в цей день вода має цілющу силу.

Святкування супроводжувалося піснями, танцями та іграми. Люди дарували один одному троянди, а закохані юнаки пускали в небо голубів. У храмі Астхік паломники покладали на священне місце букети троянд і робили жертвопринесення. Якщо голуб тричі кружляв над дахом будинку його коханої, восени її віддавали заміж. У гірській місцевості, де клімат порівняно прохолодний, головна роль на святі відводила-

спонтанно приїжджали в цей день сюди окропитися водою з монастирських джерел. У 1994 році ми вперше провели тут всенародне свято, на якому за участю вірменської редакції ДТРК «Крим», етнографа Ш. Манучаряна і протоієрея Ієремія Макіяна поєднали християнські канони з народними традиціями.

— І в чому полягає особливість симбіозу релігійних і громадянських обрядів?

— Ми вирішили поєднати традиційне в цей день паломництво вірмен у Сурь-Хач з проведенням фестивалю національного мистецтва. Цього року він відбувся третій раз під патронатом вікарія Криму Української єпархії Вірменської апостольської церкви. Його організатори — монастир Сурь-Хач, танцювальний ансамбль «Аратат» та агентство «Арметнотур» показали учасникам свята Старий Крим та його перлину — монастирський комплекс як унікальне історичне місце для відродження духовності, культурного відпочинку і розвитку туризму на півострові.

Люди приїжджають на фестиваль на три дні зі своїми сім'ями, на власних автомобілях. Ми заздалегідь бронюємо для них місця в готелях, міні-пансіонатах Старого Криму та Феодосії, організуємо екскурсії у музей всесвітньовідомого художника І. Айвазовського, по святих місцях — у Тополівку, Сунічне, Багате, а також у села, звідки були депортовані предки паломників.

— Хто в цьому році брав участь у паломництві-фестивалі?

— Якщо в 2010 році на перший фестиваль прибули представники лише Криму та України, то в 2011–2012 роках до нас приїжджали творчі колективи Ростовської області Російської Федерації, зокрема, ансамбль донських вірмен «Ані», хор духовної музики «Зангер» і студія естрадно-вокальної майстерності «Союз талантів», з Вірменії — ансамбль пісні та танцю «Алашкерт» і дует А. Гоян і В. Раш.

Гостями свята були голова Республіканського комітету АРК у

справах міжнародних відносин і депортованих громадян Е. Дудаков, заступник міністра освіти, науки, молоді та спорту АРК В. Буякевич, колишній посол України у Вірменії А. Божко, представники Кіровської районної держадміністрації, міськвиконкому Старого Криму та національно-культурних товариств півострова.

— Як проходив фестиваль?

— По-перше, на території монастирського комплексу ми встановили сцену з музичною апаратурою та освітлювальними приладами. По-друге, лауреатів і дипломантів паломництва-фестивалю визначало представницьке журі з дев'яти спеціалістів у різних галузях мистецтва на чолі з народним артистом України, художнім керівником і головним диригентом Національної капели бандуристів України ім. Г. Майбороди В. Скоронним.

Виступи самодіяльних артистів перемежовувалися народними іграми, спортивними змаганнями. На виставці виробів вірменських художників і ремісників проводилися майстер-класи з різних видів декоративно-прикладного мистецтва. А на фестивалі національної кухні можна було не лише подивитися, а й скуштувати страви, приготовлені руками вірменських жінок з Ліги «Майрик». З настанням сутінків влаштувалися дискотеки, на яких звучала вірменська музика. А гість фестивалю — ляльковий театр ім. Е. Манаряна Київської вірменської общини показав для паломників та учасників фестивалю два спектаклі.

— Про які елементи свята можна сказати, що вони здій-

снюються лише в день Вардавару?

— Вардавар розпочався з вранішньої святкової літургії за участю всіх священнослужителів Криму і настоятеля Української єпархії Вірменської апостольської церкви архієпископа Григоріса. Ми здійснили хресний хід у церкву Святого Знамення. Потім усі гості розмістилися за столами. Їх пригощали добродійним «матахом» — обідом любові і традиційними вірменськими шашликами. Після цього розпочалися святкові гуляння, на яких за традицією діти і дорослі обливали один одного водою. Це додало всім веселої настрою. За нашими підрахунками, у святкуванні Вардавару взяло участь близько двох тисяч чоловік.

Завершився третій день паломництва-фестивалю вірменського мистецтва «Сурь-Хач-2012» гала-концертом за участю переможців, учасників та його гостей. На церемонії нагородження гран-прі фестивалю вручено ансамблю донських вірмен «Ані». Спеціальними призами і дипломами «Душа в танці» нагороджено двоє танцюристів з ансамблю пісні та танцю «Алашкерт».

Фестиваль проведено завдяки спонсорській підтримці представників Кримського вірменського товариства, «Арметнотуру» та членським внескам його учасників.

Зінуре ІСМАЙЛОВА, провідний методист відділу зв'язків з національно-культурними товариствами, громадськими організаціями та міжрегіональної співпраці Всеукраїнського інформаційно-культурного центру

Ваган Вермишян

ся жертвопринесенню тварин, далекому паломництву і веселощам.

Як і на інших традиційних святах, з Вардаваром люди пов'язували свої сподівання на кращу родючість землі. Про те, як відзначалося це свято вірменами Криму в нинішньому році, я попросила розповісти заступника голови Кримського вірменського товариства, головного редактора журналу «Голуб Масіса» Вагана ВЕРМИШЯНА.

— Хоч на території Криму є багато вірменських пам'яток архітектури, зокрема, в Ялті, Феодосії, Євпаторії, Сімферополі, однак історично так склалося, що свято Вардавар завжди відзначалося на території монастирського комплексу Сурь-Хач, розташованого в лісі, де є три джерела, — сказав Ваган Вазгенович. — Щорічно за старовинною традицією багато людей самі

ОФОРМИТИ ПЕРЕДПЛАТУ на всеукраїнську загальнополітичну і літературно-художню газету «Кримська світлиця» та інші культурологічні видання ДП «Національне газетно-журнальне видавництво» (газету «Культура і життя», журнали «Українська культура», «Український театр», «Театрально-концертний Київ», «Музика», «Пам'ятки України: історія та культура») можна в будь-якому поштовому відділенні зв'язку України. У країнах далекого зарубіжжя оформити передплату на ці видання можна через сайт www.presa.ua на сторінці «Передплата On-Line». Передплатити та придбати окремі примірники видань в електронній версії можна за адресою — <http://presspoint.ua/>. Така послуга доступна в будь-якій країні світу. **Довідки за тел.: (044) 498-23-64; e-mail: nvu.kultura.porhun@gmail.com**